



UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

Facultade de Filoloxía

Mestrado Interuniversitario en Lingüística Aplicada

Traballo de Fin de Mestrado

# **Recursos de humor e hixiene verbal: un estudo de caso**

Autora: Carla Catarina Gómez Carballo

Titora: Teresa Moure

Santiago de Compostela  
Ano 2019



UNIVERSIDADE  
DE VIGO



UNIVERSIDADE DA CORUÑA



UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA

Facultade de Filoloxía

Máster Interuniversitario de Lingüística Aplicada

---

# Recursos de humor e hixiene verbal: un estudo de caso

---

Autora: Carla Catarina Gómez Carballo

Titora: Teresa Moure

Ano 2019

# Contidos

Resumo .....	3
Resumen .....	3
Abstract .....	4
1. Introducción.....	5
2. Marco teórico: estado da cuestión.....	7
2.1. Delimitación do concepto de humor .....	7
2.2. O chiste e os memes .....	9
2.3. As tres teorías clásicas do humor .....	12
2.4. Outras achegas ao humor.....	15
2.5. Descortesía, ética e humor errado: os límites do humor .....	21
3. Estudo de caso .....	34
3.1. O deseño do estudo.....	35
3.2. Análise dos chistes e memes .....	36
3.3. Análise dos datos obtidos .....	42
4. Conclusións .....	53
5. Bibliografía .....	56
6. Anexo I: Cuestionario .....	60
7. Anexo II: Datos obtidos .....	63
7.1. Informante 1 .....	63
7.2. Informante 2.....	66
7.3. Informante 3.....	69
7.4. Informante 4.....	72
7.5. Informante 5.....	75
7.6. Informante 6.....	78
7.7. Informante 7.....	81

7.8. Informante 8.....	84
7.9. Informante 9.....	87
7.10. Informante 10.....	90
7.11. Informante 11 .....	93
7.12. Informante 12.....	96
7.13. Informante 13.....	99



## Resumo

Este traballo céntrase no estudo lingüístico dos límites do humor, malia que se consideran tamén aportacións doutras ciencias como a filosofía e a socioloxía. A investigación céntrase no humor de denigración, que realiza unha ofensa contra colectivos minorizados, polo que se partirá da sociolingüística, a pragmática e as teorías da hixiene verbal. A bibliografía utilizada no marco teórico aborda diferentes aspectos de gran relevancia no estudo como o contexto comunicativo e socio-cultural, a incongruencia como mecanismo de comicidade, a violación das máximas de Grice, o humor como forma de descortesía, a liberdade de expresión e a relación entre a ética e o humor. A segunda parte do traballo consiste nun estudo de caso mediante a elaboración dun cuestionario. Os datos obtidos amosaron as diferentes perspectivas e argumentos sostidos no debate na sociedade sobre os límites do humor: o que se considera cómico, a relación entre ideoloxía e humor, e o papel da censura no humor de discriminación.

## Resumen

Este trabajo se centra en el estudio lingüístico de los límites del humor, aunque también se tienen en cuenta aportaciones de otras ciencias como la filosofía y la sociología. La investigación se centra en el humor de denigración, que realiza una ofensa contra colectivos minorizados, por lo que se partirá de la sociolingüística, la pragmática y las teorías de la higiene verbal. La bibliografía utilizada en el marco teórico aborda diferentes aspectos de gran relevancia en el estudio como el contexto comunicativo y socio-cultural, la incongruencia como mecanismo de comicidad, la violación de las máximas de Grice, el humor como forma de descortesía, la libertad de expresión y la relación entre la ética y el humor. La segunda parte del trabajo consiste en un estudio de caso mediante la elaboración de un cuestionario. Los datos obtenidos mostraron las diferentes perspectivas y argumentos defendidos en el debate social sobre los límites del humor: lo que se considera cómico, la relación entre ideología y humor, y el papel de la censura en el humor de discriminación.

## Abstract

The purpose of this dissertation is to study the limits of humour from a linguistic approach, having into account contributions in the field from other sciences as well, such as Philosophy and Sociology. The research focuses on denigration humour, which involves an offence against minorities, thus, we rely on Sociolinguistics, Pragmatics and theories about verbal hygiene. The bibliography used for the theoretical framework addresses different aspects of great relevance for this study, for instance, the communicative and socio-cultural context, the incongruity as a comedy mechanism, the violation of Grice's maxims, the notion of humour as a discourtesy, the freedom of expression and the relationship between ethics and humour. The second part of this essay is a case study consisting on the elaboration of a questionnaire. The data obtained showed the different perspectives and arguments defended in the social debate about the limits of humour: what is considered comical, the relationship between ideology and humour, and the role of censorship in denigration humour.

## 1. Introducción

O presente traballo de fin de mestrado ten por obxectivo investigar o humor, os seus límites e a súa relación coa hixiene verbal, esta última estudada con anterioridade no traballo de fin de grao realizado no curso académico 2016/2017. O termo “hixiene verbal” foi acuñado por Cameron (1995) e consiste nunha nova concepción prescriptivista da lingua que pretende tomar conciencia dos estereotipos e da discriminación presente e perpetuada mediante esta. Baséase na hipótese da relatividade lingüística, xa que considera que a lingua configura unha cosmovisión nos falantes, é dicir, é unha maneira de categorizar o mundo. Atendendo a isto, a lingua non é neutral, senón que nela se reflicten os valores que historicamente imperaron na sociedade. Así pois, desde colectivos tradicionalmente marxinados ínstase a tomar conciencia sobre como transmitimos a discriminación cara a estes mediante a lingua.

O motivo dun estudo deste tipo é a crecente preocupación na sociedade polo impacto do humor e os seus límites. As voces críticas co humor negro ou humor de ofensa sinalan a repercusión que este ten na sociedade como mecanismo de perpetuación de estereotipos, o que xustifica un tratamento do humor atendendo aos postulados da hixiene verbal. O humor é un fenómeno de tipo comunicativo que sempre implica a interacción con outros e que adoita manifestarse mediante a lingua ou ter lugar nos intercambios comunicativos, polo que a lingüística ten unha enorme relevancia no seu estudo. O traballo basearase na sociolingüística e na pragmática, e terá un peso relevante o estudo da (des)cortesía, xa que proporcionan ferramentas para tratar a cuestión ao ter en conta a relación entre o humor, a lingua, a situación comunicativa e a vertente sociocultural. Ademais, para abordar os límites do humor atenderase ás teorías hixienistas da linguaxe que se basean na idea de que a lingua, como mecanismo de categorización da realidade, é a base do cambio social e o freo á discriminación.

A través de chistes e memes que transmiten ofensas contra colectivos minorizados deseñouse un cuestionario que recolle a reacción que producen nos 13 informantes que conforman o corpus de análise. Ademais de sinalar a súa reacción mediante unha gradación, ao final da enquisa deben elaborar respostas a cuestións como a censura, a súa posición ideolóxica e identidade social, reflexionar sobre a relación entre ideoloxía e humor e propoñer algún chiste que consideren gracioso. Mediante estes datos e o marco teórico, que servirá para abordar este tema, tentarase abordar cuestións sobre o que se considera cómico e o límite entre o humorístico e o ofensivo. Tamén será relevante

considerar se o humor é un medio de discriminación e cales son os motivos para consideralo así ou mesmo as razóns que orixinaron un debate deste tipo na sociedade. Ademais, abordarase o feito de se podemos ou debemos censurar o humor, atendendo ás posibles consecuencias da súa censura. Así pois, o asunto dos límites do humor é un tema que debe resolverse dende a lingüística.

A hipótese central do traballo é que o humor cara aos colectivos marxinados perpetúa estereotipos que non facilitan a normalización e integración destes. Atenderase ao debate actual entre a cidadanía sobre os límites do humor e a perspectiva do estudo será sempre a de atender ao humor como un fenómeno social que se manifesta habitualmente mediante a linguaxe: nas interaccións de maneira espontánea ou ben mediante fórmulas máis fixadas como poden ser os chistes, os monólogos ou os memes.

O traballo estrutúrase nos tres seguintes apartados. Primeiro, o marco teórico onde se abordarán as achegas ao estudo do humor desde a lingüística e outras disciplinas, como a socioloxía e a filosofía, que se relacionarán coas principais teses e obxectivos da hixiene verbal. Posteriormente, realizarase un estudo de caso onde se amosarán os datos obtidos da realización do cuestionario e se fará unha análise destes en relación coa bibliografía utilizada. Por último, apuntaranse as conclusións extraídas do traballo, tentando recoller as respostas aos diferentes interrogantes que suscita este asunto. No Anexo I pódese atopar o modelo de cuestionario empregado. No Anexo II pódense consultar as respostas ordenadas de todos os participantes.

## 2. Marco teórico: estado da cuestión

### 2.1. Delimitación do concepto de humor

A definición do concepto de *humor* ten sido abordada desde diferentes disciplinas e posicións ao longo da historia, pois xa se deu na antigüidade greco-latina. A noción de *humor* é relativamente recente: a súa acepción moderna ligada á comicidade recóllese por vez primeira na Inglaterra de 1682, malia que o termo procedía do *humeur* francés no sentido dos fluídos dun organismo (Bremmer & Roodenburg, 1999: 2)<sup>1</sup>. As dificultades ás que se enfrontaron numerosos estudosos na definición do termo débense á extrema diversidade de formas deste fenómeno:

O humor pode ser verbal ou non verbal; pode constituir una experiencia subjectiva ou cumprir propósitos comunicativos; versar a realidade ou reportar-se ao imaginario; pode cativar ou agredir; surgir espontaneamente ou ser usado como una técnica de interacción persoal ou profesional; pode consistir numa simples piada trocada entre amigos ou elevar-se á sofisticación de una peza de Shakespeare... (Ermida, 2003: 26)

Ademais destes factores, o humor tamén varía dependendo da idade, sexo, grupo social, cultura, situación e época histórica. Por outra banda, hoxe en día internet e as redes sociais están a fomentar unha maior heteroxeneidade de formas do humor. Alén diso, tamén presenta características que non lle son exclusivas, polo que é complicado determinar os límites do concepto. Así pois, a enorme complexidade e variedade de manifestacións deu lugar a diferentes análises e interpretacións.

Para coñecer mellor a natureza do humor resultan moi relevantes as contribucións dende a antropoloxía, na súa condición de atributo exclusivo dos seres humanos e fenómeno predominantemente social. O humor “proporciona datos sobre lo que es verdaderamente importante en una sociedad y una cultura” (Driessen, 1999: 227), xa que reflicte as percepcións partilladas. O obxecto do humor adoita estar relacionado con asuntos relevantes socialmente como os intereses, as actitudes e os valores predominantes. Mais non é só un produto social e cultural; tamén varía segundo o grupo. Desta maneira non só se resalta a importancia da cultura e a sociedade, senón tamén o problema da contextualización do chiste. Ademais, Driessen sinala que bromear é un

---

<sup>1</sup> Por limitacións de extensión, neste traballo non se entrará en cuestión etimolóxicas nin na dicotomía *humeur/humour*. Tampouco se abordará a relación entre o humor e a risa, máis a súa estreita relación, nin a súa distinción do *wit*.

discurso que se acompaña de actuación, o que nos leva a ter en conta tamén a performatividade do humor.

O humor ten significados contraditorios: pode unir á xente, “it stresses group solidarity and group membership by emphasising a certain mutuality of assumptions” (Yus, 2016: 37); mais tamén pode enfatizar e aumentar as diferenzas de status, “humor can shock, insult, hurt, and consecutively be used as an excuse (‘it was just a joke’)” (Kuipers, 2006: 9), sendo unha ferramenta de exclusión de individuos. Ademais, o humor habitualmente transgride os límites morais establecidos pola sociedade, pois adoita facer referencia a temas ferintes ou tabús. Segundo Kuipers, a ambivalencia da comunicación humorística fai imposible concretar que pretende o emisor. Probablemente, a persoa que conta un chiste non o teña escollido conscientemente, pois a súa intención é simplemente facer rir aos demais. Este feito permite apreciar que o chiste forma parte do sistema social e cultural en que estamos inseridos e de cuxa existencia non sempre somos conscientes. Así pois, igual que ocorre con gran parte da linguaxe discriminatoria<sup>2</sup>, os falantes non sempre nos decatamos de como un sistema historicamente machista, racista ou homófobo se estende á lingua e incluso ao humor.

Sobre este feito e en relación co humor étnico, Howitt e Owusu-Bempah (2009: 47-48) sinalan o seguinte: “racism is a social and cultural product, not the product of individual psychology; racist humor is an aspect of racist society and not just an idiosyncratic feature of a particular individual or group”. Ambos autores van máis aló das propostas freudianas de que o humor racista é a manifestación das necesidades psicolóxicas reprimidas dunha persoa, pois este tipo de humor non precisa de ningunha represión psicolóxica, senón que entender un chiste racista implica comprender a cultura que produce tal chiste, pois son actos comunicativos que teñen un rol relevante nos intercambios sociais, son un medio mediante o cal a sociedade disemina e transmite xeracionalmente as actitudes dominantes cara aos outros grupos (2009: 51).

Veira (2018: 19) sinala que a globalización contribuíu á auxe do humor agresivo, xa que as redes sociais facilitan a súa propagación. Con todo, “este humor agresivo e o seu impacto negativo nos ofendidos reforzou a idea de que a dimensión pública do humor é o signo de identidade da cultura occidental”. Kuipers (2006: 27) tamén sinala o cambio

---

<sup>2</sup> Por exemplo, no caso do machismo, advertiuse que a lingua non é neutra, pois o cambio de xénero gramatical nalgúns casos implica o desprezo do sexo feminino: como o estendido exemplo de “zorro/a”.

que Internet produciu no humor, pois ademais de outorgar maior difusión, dilúe os límites entre o público e o privado, así como entre o oral e o escrito. No entanto, o factor máis relevante é que Internet permite calquera tipo de humor sen ningún tipo de auto-censura, polo que moitos usuarios séntense protexidos pola liberdade de expresión que a rede garante, así como polo anonimato.

No presente traballo manterase unha concepción ampla do humor, malia que se centrará no denominado humor agresivo ou humor de denigración (Argüello Gutiérrez, 2016: 25), que promove o entretemento a través do menosprezo ou humillación dunha persoa ou grupo social. Concretamente levarase a cabo o estudo a través dos chistes e dos memes: os primeiros son de tipo verbal, mentres que os segundos combinan a lingua co visual. Tamén é relevante precisar que ambos “xéneros” humorísticos teñen unha intencionalidade cómica, é dicir, pretenden obter como resposta a risa, pois non se atenderá a formas de humor non-intencionais. O tema que nos ocupa implica considerar que o humor é un fenómeno social e que depende fortemente da cultura, a sociedade, a situación en que ten lugar, os participantes e a súa relación, e mesmo a predisposición destes.

Como se sinalou previamente, as brincadeiras adoitan superar as fronteiras sociais. Así pois, os chistes máis populares tratan temas delicados como o sexo, a morte, os desastres, a agresión, as relacións de xénero, a homofobia, a relixión... Malia que existen diferentes clasificacións do humor, seguírase a de Kuipers (2006: 121-122), xa que se basea na fronteira que o chiste supera e as categorías que diseña non son excluíntes. A autora sinala que só o humor absurdo non supera as fronteiras sociais, todos os demais poden incluírse nas seguintes clases: sexualidade e xénero; deficiencias e desviacións sociais; enfermidades, sufrimento e morte; relixión; riqueza; poder e autoridade; e estereotipos e relacións con outros (esta última usualmente combinada con algunha das anteriores).

## 2.2. O chiste e os memes

A continuación sinaláranse as características propias dos elementos cómicos que compoñen o cuestionario realizado: 6 chistes e 2 memes extraídos de Internet. O motivo da escolla destes dous tipos de humor é que teñen unha base popular, moita difusión e permiten observar a multiplicidade de formas que pode adoptar o humor, así como as

divergencias entre estas. Moitos dos trazos sinalados neste apartado serán ampliados posteriormente durante a revisión das diferentes teorías e posturas sobre o humor. Como se indicou, dados os motivos da presente investigación, seguirase a clasificación de Kuipers do chiste, aínda que se terá en conta tamén a de Vigara Tauste (1994: 39) que diferencia entre os chistes humorísticos, que constitúen un texto breve e autosuficiente fixado previamente nos aspectos temáticos e que se reproduce para os demais só con intención lúdica; e os chistes de humor, que serían creacións espontáneas con intencionalidade cómica, mais tamén ao servizo da comunicación ou do texto no que se inscriben. Esta distinción é semellante á mantida por Attardo (1994: 295-296) quen sinala para o primeiro o termo *canned joke* e para o segundo *conversational joke*. Os chistes humorísticos ou *canned jokes* son os que compoñen a enquisa na que se basea a investigación.

O chiste é un subxénero humorístico que habitualmente pertence ao mundo da ficción. Se define pola súa función exclusivamente lúdica, a súa intencionalidade cómica, a súa brevidade, a autosuficiencia semántica, a fixación ou reprodución, o efecto sorpresa, a ruptura das expectativas comunicativas no interlocutor e o seu peche previsto. Non se trata dun feito improvisado ou espontáneo, xa que presenta unha tendencia á fixación (sobre todo no contido, mais non tanto na forma), pois precisa cumprir unhas determinadas regras para ser realizado con éxito. Ademais, o chiste ten un marcado carácter oral, malia que en ocasións tamén funciona por escrito<sup>3</sup>.

Son varios os autores que propoñen unha estrutura do chiste, mais neste traballo sinalarase só a seguinte: unha introdución, o pretexto para a ruptura da orde, a incoherencia co presentado previamente e a restauración ou resolución final. Aínda que moitas veces, por cuestión de extensión, pode dividirse en só dúas partes: a presentación dunha situación e a incoherencia final. A perspectiva do traballo sobre o estudo do chiste concorda coa de Torres Sánchez (1999: 55) en que debe partir dunha análise pragmática da mensaxe humorística, estudando os recursos utilizados para producir o choque humorístico e os elementos contextuais que interveñen na comunicación lúdica.

---

<sup>3</sup> Vigara Tauste (1993: 65) sinala que o chiste escrito é esencialmente a transposición do oral. No caso dos memes, que se tratarán a continuación, exceptuando a relación que se establece entre a imaxe e o texto, non hai no humor verbal ilustrado un recurso humorístico ou lingüístico que non poda ser aproveitado, e con vantaxe, polo oral.



O chiste, polo xeral, fai referencia a un saber compartido e recoñecido polos participantes, de maneira que se dá entre eles un acordo de cooperación sobre o tipo de discurso que se establece e usa, o mundo do que se fala e no que se fala (Vigara Tauste, 1994: 32). Ante o chiste prodúcese unha adecuación contextual entre o texto, o emisor e o público ao que se dirixe, o que implica que ás inferencias e presuposicións realizadas súmase o recurso da ficción. Isto motiva a complicidade entre emisor e receptor, favorecendo a risa ante tabús, crueldades ou feitos que doutro xeito non xerarían hilaridade. Créase unha especie de pacto que implica entender que o emisor está de acordo coa actividade lúdica que produce o chiste, mais non necesariamente co contido deste. No entanto, este pacto depende tamén da intención dos receptores de adherirse ao xuízo transmitido polo chiste, polo que non sempre a función lúdica prevalece sobre as connotacións sociais que transmite.

O meme, pola súa banda, é un subxénero humorístico diferente do chiste, malia compartir trazos con el. O meme inclúese dentro dos denominados chistes gráficos, como os *cartoons*, pois forma parte do humor multimodal que combina texto e imaxe para orixinar comicidade. Trátase dun fenómeno que data das últimas décadas e que acadou unha importante expansión grazas ás redes sociais, que é o ámbito no que xorde e se desenvolve. A combinación do verbal e o visual é unha fórmula que funciona con éxito, xa que combina o nivel semiótico textual coa iconicidade visual: a incongruencia adoita darse entre o choque do establecido pola imaxe e o contido transmitido polo texto. Por outra banda, os temas e personaxes do humor son independentes do medio semiótico, polo que os contidos do humor verbal migran con facilidade ao dominio do visual (Hempelmann & Samson, 2008: 610).

A diferenza do *cartoon*, os memes, igual que os chistes, non teñen autor, pois se difunden, polo xeral, sen coñecemento do creador. Este feito motiva que os chistes e os memes se reproduzan e mesmo que a cidadanía os modifique con outro texto ou novas imaxes, creando así novos efectos humorísticos. Isto se debe a que a súa difusión por internet funciona de maneira semellante a un boca-a-boca, pois a rede, malia desenvolverse principalmente mediante texto, a miúdo posúe trazos máis propios da oralidade que do textual. Por outra banda, os *cartoons*, a diferenza dos chistes, non se contan de maneira lineal, polo que non hai unha orde clara de procesamento. Porén, os memes non sempre responden a isto, pois moitas veces implican unha combinación de viñetas que segue unha orde, como o meme da pregunta 3 do cuestionario.

O verbal e o visual fan referencia a un mesmo contido, mais por separado vense limitados ou perden o sentido, polo que a súa complementación orixina o efecto cómico. A interpretación, polo tanto, non se limita ao verbal, tamén se dá no plano visual. Yus (2016: 271) afirma que non só o verbal orixina, en termos do autor, explicaturas e implicaturas, tamén o visual implica un proceso inferencial sobre o rol que teñen as imaxes na comprensión da mensaxe. Este feito supón que, ao non compartir os interlocutores o espazo comunicativo, o emisor debe proporcionar toda a información contextual para unha interpretación axeitada.

### 2.3. As tres teorías clásicas do humor

Ao longo da historia, a teorización sobre o cómico incidiu en aspectos concretos recorrentes, o que nos permite agrupar as análises en tres grandes tendencias dependendo de en que feito fagan maior énfase: a teoría da hostilidade ou superioridade, a teoría da liberación e a teoría da incongruencia. O interesante das tres é que son un reflexo da gran complexidade do humor, pois cada unha insiste nunha das diferentes vertentes do fenómeno cómico: o comunicativo/cognitivo, o social e o psicolóxico. Ningunha das tres teorías tomada illadamente é suficiente para abordar o humor, pois as tres son complementarias para un estudo completo. Porén, no estudo dos límites do humor, o social cobra especial relevancia, de maneira que a teoría da hostilidade, polo seu carácter sociolóxico e por ser unha das máis utilizadas na sociolingüística, é un dos fundamentos principais dos que partir.

A teoría da liberación, que tivo grande importancia na psicanálise desde finais do XIX, mantén que o humor é unha forma de escape do individuo. Freud, máximo expoñente desta teoría, considera a risa unha descarga física e psíquica das emocións producidas polas prohibicións que impón a sociedade ao individuo<sup>4</sup>. Así pois, o humor é unha forma de escape e de defensa contra o negativo. Para resolver ou tratar de ofrecer algunhas perspectivas sobre a cuestión dos límites do humor non é posible adscribirse a este teoría, xa que as achegas que esta fai poñen a énfase no humor como unha cuestión individual. Con todo, desde a corrente psicanalítica é interesante o feito de que se concibe o humor de denigración como unha forma indirecta de agredir ou atacar a un adversario

---

<sup>4</sup> Freud non só fixo aportacións á teoría da liberación, senón que tamén abordou cuestións do humor relevantes para un estudo menos individual como a importancia das relacións sociais entre o emisor e a audiencia, e os tabús.

enmascarando os instintos destrutivos e permitindo a súa liberación por medio da expresión humorística, sendo esta unha forma de catarse que reduce a enerxía psíquica hostil. Non obstante, algúns autores sinalan que non se atoparon evidencias suficientes para apoiar esta hipótese, mentres que outros estudos sinalan que a exposición ao humor de denigración incrementa as expresións de agresión (Argüello Guitiérrez, 2016: 26-27).

A teoría da incongruencia é de carácter cognitivo e ten sido moi produtiva no campo da lingüística. A idea central desta é que o humor xorde da combinación de elementos que coa súa combinación producen sorpresa, pois baséase no “descubrimiento de una realidad o un pensamiento que resulta incongruente con lo que se esperaba” (Torres Sánchez, 1999: 11) e varía dependendo da experiencia e as expectativas de cada individuo (Morreall, 1983: 61). Nesta liña de pensamento insírese tamén Bergson e outros autores como Kant e Schopenhauer. A importancia desta teoría nos estudos lingüísticos débese a que é a única con un enfoque esencialista do fenómeno, posto que intenta analizar os elementos que o compoñen. Por este feito, a teoría da incongruencia pode aportar achegas relevantes ao presente estudo que se revisarán no apartado seguinte.

A teoría da hostilidade, a máis antiga das tres, defende que a experiencia humorística xorde como un sentimento de superioridade cara ao obxecto da risa. A comicidade baséase nunha relación de desigualdade entre os suxeitos e é motivo de divertimento para quen se considera superior. Esta concepción, que remonta a Platón e Aristóteles, mantívose ao longo do tempo con Cicerón e mesmo Hobbes. Xa no século XX, Bergson desenvolve unha teoría xeral do cómico onde sinala que o humorístico reside no afán de supremacía do ser humano que dirixe a súa agresividade cara ao vulnerable. Nos últimos tempos esta teoría pasou de concibir o humor como un mecanismo de consolidación do triunfo e da superioridade persoais a analizar como os valores transmitidos nunha brincadeira fomentan a cohesión grupal e o mantemento do poder (Ermida, 2003: 45). No seguinte apartado trataranse estes novos enfoques a partir da Teoría da Identidade Social.

Os primeiros estudos nesta corrente partían da hipótese de que o cómico xorde da observación dun obxecto externo ao grupo nun contexto humillante. Ademais, malia sinalar a superioridade como un reflexo das relacións sociais, consideraban a superioridade como unha experiencia individual, polo que non atendían ao aspecto comunicativo ou relacional do humor (Kuipers, 2008: 363). Estudos máis recentes sinalaron que o humor se basea nunha práctica de cohesión ou exclusión dun grupo atendendo a fronteiras sociais específicas. Este feito explicaría por que, por exemplo, as

mulleres poden reaccionar positivamente ao humor misóxino. Mais o interesante destas achegas é que o humor ten que ver coa identidade cultural ou subcultural das persoas e as diferenzas de valores entre emisor e receptor. A teoría da superioridade foi especialmente utilizada na sociolingüística, xa que pon a énfase no aspecto sociocultural e interpersonal do humor.

Por outra banda, Veira (2018: 20) sinala que a universalidade da risa e o carácter social do humor están estreitamente relacionados coa supervivencia e cohesión grupal, feito compatible coas formulacións da teoría da hostilidade ou superioridade. A súa utilidade reside non só na súa concordancia coas teorías evolutivas, senón no seu alcance explicativo nunha sociedade individualista e narcisista:

A correlación entre individualismo e humor agresivo revela que a teoría da superioridade pode ser un dos instrumentos máis eficaces para explicar o sentido do humor na sociedade humorística, así como o seu grao de penetración no mundo serio; por esta razón a teoría da superioridade non debese ser relegada por motivos de corrección política ou moral.

Argüello Guitiérrez (2016: 28) argumenta que varios estudos sobre o humor de denigración puxeron a proba as formulacións da teoría da superioridade e demostraron que as persoas tenden a desfrutar máis do humor que denigra ao exogrupo que ao endogrupo. Desde esta perspectiva, a diversión deste tipo de humor non se produce polo menosprezo dirixido a unha persoa en particular, senón ao grupo social ao que pertence. Ademais, engádese que non é preciso que a persoa que desfruta deste humor pertenza ao grupo social favorecido no contido humorístico, pois “basta con que a persoa teña actitudes e sentimentos negativos cara ao grupo denigrado”. Esta postura é bastante controvertida, xa que, como se verá, non semella que sempre se dea esta situación, dado que o humor depende doutros moitos factores. Así pois, o humor ten dúas funcións que ocorren ao mesmo tempo: reforza a integración entre grupos e crea tamén unha disposición hostil cada os exogrupos (2016: 30).

Non obstante, a teoría da superioridade, como as demais, non resolve todas as cuestións que se abren ao abordar o tema, xa que se limita a unha das múltiples facetas consideradas. Así pois, non é útil para resolver aqueles chistes que non humillan ou atacan a un individuo ou grupo e que aínda así producen comicidade. Malia isto, como o traballo se centra no humor agresivo, a teoría da superioridade proporciona un marco teórico interesante que pode aportar ferramentas para o estudo.

## 2.4. Outras achegas ao humor

Antes de pasar a revisar as diferentes teorías que se terán en conta, cabe sinalar que dentro das achegas ao humor dende a pragmática predomina o enfoque inferencial e a concepción do humor como resultado de incongruencias. Torres Sánchez (1999: 56) sinala que a idea de que o discurso humorístico é unha desviación do discurso normal está bastante arraigada nos estudos lingüísticos do humor. Na pragmática griceana e na teoría dos actos de fala os efectos humorísticos adoitan concibirse como consecuencia da violación das máximas conversacionais, a explotación de ambigüidades ilocutivas e da violación das condicións de adecuación de Searle.

A primeira teoría sobre o humor exclusivamente lingüística é a Semantic Script Theory of Humour (SSTH) introducida por Raskin (1985) e pertencente á teoría da incongruencia. A SSTH consiste en que un texto pode ser caracterizado como un só chiste se o texto é compatible (completa ou parcialmente) con dous *scripts*<sup>5</sup> ou *frames* diferentes e se estes dous *scripts* son opostos e se solapan no texto. A teoría de Raskin pode ser moi útil, mais só ten en conta a semántica, polo que é preciso un punto de vista máis amplo que teña en conta aspectos socio-culturais.

Posteriormente, Attardo e Raskin (1991) fixeron modificacións á SSTH, dando lugar a unha versión revisada: a General Theory of Verbal Humor (GTVH). Esta, ademais da semántica, tamén incorpora a lingüística textual, a teoría da narrativa e a pragmática; pero se centra exclusivamente no humor verbal. A GTVH introduce os seis parámetros seguintes, coa intención de construír un mecanismo capaz de xerar un infinito número de chistes combinando os diferentes valores de cada parámetro (Attardo, 2001: 27). Co parámetro da lingua destácase a importancia das palabras para crear ambigüidade e conectar os dous sentidos opostos do texto, así como a posición do *punch line* ou frase clave na organización do texto. A estratexia narrativa relaciónase co feito de que todos os chistes son narrativas, mais non todo o humor o é. O obxectivo ten que ver coa información sobre grupos ou individuos aos que se lles achaca un estereotipo con fins humorísticos. A situación implica ter en conta os obxectos, participantes, actividades, instrumentos, etc., que se dan no contexto do chiste. O mecanismo lóxico consiste en que os falantes son conscientes da lóxica que funciona dentro do mundo do chiste e que non

---

<sup>5</sup> Un *script* é un conxunto organizado de información sobre algunha entidade, en sentido amplo. É unha estrutura cognitiva interiorizada polo falante que lle proporciona información sobre a estrutura e os trazos prototípicos de dita entidade.

necesariamente se mantén fora deste. Finalmente, a oposición de *script*, xa presente na SSTH, consiste na oposición e solapamento de *scripts*, que variará dependendo da organización narrativa, da situación sociocultural e do contexto inmediato.

Na GTVH, os textos humorísticos dividiríanse en aqueles que finalizan cun *punch line*, como os chistes, e aqueles que non. Ademais, os autores fan unha clasificación dos diferentes tipos de *punch line* segundo a súa localización e agrupación nos textos. Por outra banda, esta teoría propón que os interlocutores posúen unha competencia, no sentido chomskiano, para producir e interpretar os textos.

Un feito postulado pola meirande parte dos autores que estudan o humor é a natureza cooperativa deste. Malia que os chistes, polo xeral, violan as máximas de Grice, compréndese que a mensaxe non é totalmente irrelevante, pois parte do efecto cómico provén do incumprimento delas:

By claiming that the speaker in jokes violates Grice's maxims, it is being claimed that these texts constitute examples of non-cooperative behavior; nevertheless, the examples do "somehow" make sense, and are understood and recognized as jokes. (Attardo, 1994: 274)

A violación das máximas pode levar a conclusións erradas, feito que ocorrería se interpretamos literalmente un chiste. O proceso de comprensión dunha brincadeira implica descubrir o significado "oculto", seguindo a SSTH sería o descubrimento do segundo *script*. Así pois, semella que o humor é un paradoxo, xa que incumprindo as máximas sería un fenómeno non cooperativo, mais é precisamente o incumprimento destas o que produce o éxito na conversa, polo que podería sinalarse como cooperativo. Para explicar a aparente non-cooperación dos chistes, Attardo e Raskin abordan a Mention Theory de Sperber e Wilson (1981), que malia ser aplicada á ironía, serve para o humor na medida en que a GTVH postula que os chistes son a mención de dous *scripts*. Esta teoría sinala que as máximas non son realmente violadas, senón que a violación é establecida polo emisor, explicando así o paradoxo. A Mention Theory distingue entre dous tipos de enunciados: os mencionados e os non-mencionados.

Yamaguchi (1988: 327) propón a súa versión da teoría baseándose en como os chistes violan as máximas conversacionais: a hipótese "Character-Did-It". Esta consiste en que unha das personaxes da brincadeira pode violar as máximas libremente para producir a ambigüidade do chiste, mentres que o narrador debe evitar a violación e se as infrinxe

debe minimizar a súa responsabilidade transferíndoa a unha das personaxes. Os marcos que serven para mencionar ou ben para minimizar a responsabilidade son: o estilo directo, no que o falante que comunica a intervención doutro non é responsable dos actos locutivos, ilocutivos e perlocutivos deste, xa que non é el quen viola as máximas; o estilo indirecto, no que o falante que comunica as palabras doutro é responsable só da maneira en que o fai, do marco no que insire a intervención da outra persoa; e o *narrative report*, no que a responsabilidade da violación das máximas recae exclusivamente no narrador. O problema desta hipótese é que o narrador sempre ten algún tipo de responsabilidade, pois incluso no estilo directo o emisor é culpable de non facerse presente na historia para expoñer a violación do outro.

A versión forte da teoría é a de Sperber e Wilson, posto que permite liberdade de acción na mención, dado que toda expresión pode considerarse a mención doutro enunciado. Así pois, consideran que unha emisión irónica implica que o emisor menciona outra expresión/contido, en lugar de expresala directamente avalando a súa veracidade. Segundo Attardo (1994: 283), aceptar esta tese implica entender que os chistes non son textos que violen as máximas, senón que a violación destas é só representada, non ocorre realmente. Os chistes serían, polo tanto, textos onde o falante representa as violacións, mentres se mantén nun espazo seguro, nun “status metalingüístico”. Desta maneira, o que sería un enunciado “inacceptable” pasa a aceptarse, ao situar ao emisor nun nivel distinto ao do enunciado e ao considerar a violación das máximas nun plano ficticio. Porén, esta interpretación é problemática, pois cando se fai un chiste non hai unha clara separación entre o falante e o enunciado<sup>6</sup>, aínda que no caso dos chistes humorísticos ou *canned jokes* o feito de ser textos repetidos e “a-contextuais” si pode ser un mecanismo de separación entre o que realmente fai/pensa o falante e a súa reprodución/mención do texto humorístico.

O principal problema da Mention Theory, desde a perspectiva do presente traballo, é que fai énfase no falante como responsable ou non do chiste que transmite. Probablemente o camiño para resolver o tema que nos ocupa non resida na “culpabilidade” do emisor, senón na reprodución de estereotipos no humor agresivo e a súa permanencia na sociedade. Con isto non se nega a responsabilidade de perpetuar e reproducir contidos

---

<sup>6</sup> Outra crítica á teoría é que se esta admite *zero-mention*, é dicir, a mención sen ningún rastro superficial da operación de mención, entón existe o problema da regresión infinita, pola cal calquera enunciado pode ser *zero-mentioned*. (Attardo, 1994: 284).

discriminatorios; o que se propón é unha perspectiva máis ampla que permita abordar o problema como unha cuestión social e cultural. No seguinte apartado do traballo retomarase este debate sobre a responsabilidade do falante.

Para resolver o feito de que o humor é un comportamento non cooperativo, pero que polo xeral é comprendido e interpretado como tal, a SSTH de Raskin (1985: 103) presenta as catro *non-nona-fide* máximas do modo comunicativo do humor: a máxima de cantidade, proporcionar tanta información como sexa necesaria para o chiste; a máxima de calidade, dicir só o que é compatible co mundo do chiste; a máxima de relación, dicir só o que é relevante para o chiste; e a máxima de maneira, contar o chiste de maneira eficiente. Ademais de poñer a énfase en que o humor é cooperativo, estas máximas ilustran a necesidade dun equilibrio entre o implícito e o explícito, e unha boa organización deste no texto para ser inesperado e lograr así os efectos desexados.

Todos os chistes pertencen ao modo NBF, malia que poidan implicar tamén información *bona-fide*. Este feito supón que os falantes non están comprometidos coa verdade do que din no modo NBF. Na interpretación do humor existe unha xerarquía dos Principios de Cooperación: unha primeira lectura sería atendendo ás máximas de Grice e unha segunda lectura implicaría o cambio ao modo NBF, para reinterpretar o chiste e aceptar acontecementos irrealis e determinados estereotipos (Attardo, 1994: 287). Con todo, o modo *bona-fide* de Grice e o NBF deben considerarse como unha abstracción e polo tanto non existe unha dicotomía radical. Desta maneira, o paradoxo da cooperatividade do humor parece resolverse, posto que o receptor reinterpretará a información da brincadeira segundo as máximas do modo NBF, reaccionando de acordo co esperable. A cooperación dos falantes cando emiten textos humorísticos será revisada posteriormente atendendo a que ocorre cando o destinatario non coopera ou non quere entender o chiste dentro dese mundo ficticio que xustifica o contido da broma. Con todo, unha das críticas principais ao modelo de Raskin e Attardo é que non é necesario postular un aparato de máximas novo que funcione en segundo lugar para explicar que se estaba contando un chiste:

[L]a violación es sólo temporal, y al proporcionar después una información anteriormente omitida, demuestra que estaba siendo retenida con la simple intención de generar la ambigüedad en la que se basa el humor. Esto es suficiente por sí mismo para mantener de nuevo la idea de la existencia siempre de una presunción de cooperatividad. De hecho, cuando los hablantes son realmente no-cooperativos, como al mentir o al ocultar



información muy importante, casi por definición los hablantes no proporcionan evidencia inmediata de que se ha violado el principio de cooperación o no corrigen su transgresión de las máximas, como es el caso de los chistes. (Torres Sánchez, 1999: 79)

Carrell (1993) propón unha teoría verbal do humor baseada na audiencia onde a tese principal é que nada é inherentemente humorístico. Esta idea sitúa no centro da cuestión a negociación, pois o que é gracioso nun momento, pode non sêlo noutro (Pickering & Lockyer, 2009: 11). O evento humorístico componse, segundo a perspectiva de Carrell, de catro elementos: o emisor do chiste, o texto, a audiencia e a situación na que se dá. Para a súa tese baséase no modo NBF proposto por Raskin e apunta que o emisor ten a responsabilidade de indicar que o texto emitido é unha forma de comunicación NBF. Afirmar que nalgúns casos o humor pode non ser recibido correctamente pola audiencia porque o emisor non identificou axeitadamente a situación como apropiada. Entre as motivacións do emisor sinala tamén a de denigrar outras persoas ou a si mesmo. Nesta teoría, o emisor tamén debe analizar a audiencia para considerar se o humor é apropiado á situación. Carrell sitúa a responsabilidade no humorista cando o chiste non funciona ou non se acada a resposta esperada, de maneira que este debe tomar decisións conscientes sobre o contido do texto humorístico.

Outro punto relevante na súa teoría é que a audiencia pode influenciar a avaliación que o resto dos receptores fagan do humor. Ademais disto, considera que a identidade do falante tamén inflúe na percepción da situación humorística, de tal xeito que algúns humoristas non poden facer humor sobre certos temas respondendo á corrección política. A autora expón que cando o humor non funciona é porque se considerou como un texto *bona-fide*, e polo tanto non pertence á comunicación humorística, afectando á consideración do emisor por parte da audiencia, dado que a interpretación dun texto como humorístico depende da audiencia (1993:172). Malia que este enfoque centra a súa atención na competencia dos receptores de comprender que o texto é humorístico, atende tamén ás situacións nas que se entende o chiste como tal, mais non se xera unha resposta positiva cara a el. Este feito débese a que as persoas teñen diferentes sensibilidades, o que ocasiona diferentes respostas á mesma situación. Entre os factores sinalados están as conviccións políticas ou a orientación sexual, mais sinala que un chiste que nunha ocasión se interpreta como ofensivo, noutra podería non sêlo.

A Teoría da Relevancia é outra das posturas adoptadas para estudar o humor. Trátase dunha teoría cognitiva da comunicación humana baseada na pragmática cognitiva de

Sperber e Wilson (1986). O seu obxectivo é analizar as inferencias que o oínte realiza cando pretende identificar as intencións comunicativas do falante, baseándose no que codificou verbalmente ou na información contextual. Os estudosos do humor que adoptan esta postura fano desde a teoría da incongruencia, xa que entenden que o humor non é un contido implícito que se infire, pois o que produce a interpretación humorística é o contraste entre o implícito e o explícito, apelando así ao fenómeno de contraste e incongruencia. Esta teoría propón que a cognición humana está orientada á maximización da relevancia de todos os *input* que procesa, obtendo o maior beneficio do estímulo.

Desde este marco de estudo sinálase que a pragmática griceana non explica a maneira na que se resolve a incongruencia e cuestiónase o Principio de Cooperación e a universalidade das máximas. Coinciden con Grice no feito de que entender un enunciado implica escoller a mellor hipótese sobre o significado que o falante quere transmitir, mais a perspectiva deste autor limita a comprensión do proceso de comunicación. Así pois, a teoría da relevancia aplicada ao humor descarta o modelo NBF de Raskin (1985), porque asumen que a violación das máximas non é un indicio de falta de cooperación, todo o contrario, marca o control explícito do falante sobre o proceso interpretativo do receptor para obter efectos humorísticos, sendo polo tanto unha interacción cooperativa (Yus, 2016: 43)<sup>7</sup>.

Esta teoría é interesante na medida en que tenta explicar como se producen nas persoas os efectos cómicos mediante o procesamento dun texto humorístico. Porén, o seu carácter cognitivista obrígaa a centrarse demasiado no individuo e non proporciona ferramentas para un estudo social. O obxecto do presente traballo non é o de resolver cales son os procesos de comprensión do humor, senón atender a cales son os feitos que levan a que o humor non funcione con éxito. O problema dos límites do humor non radica na comprensión, pois os receptores entenden a mensaxe e infiren correctamente a información, percibindo que se trata dunha intervención humorística. A cuestión dos límites do humor reside no feito de os interlocutores rexeitaren concordar co chiste ou

---

<sup>7</sup> Cabe sinalar a postura de Culpeper (2011: 157-158) sobre o Principio de Cooperación, malia que a súa tese está ligada á descortesía, que se verá no apartado seguinte, e non ao humor como tal. Este autor apunta que para entender a aplicación deste Principio á descortesía (e polo tanto ao humor agresivo) debemos distinguir entre a cooperación lingüística e a cooperación extralingüística ou social. Desta maneira, non se viola o Principio de Cooperación no sentido de que se intercambia información de maneira exitosa, mais non se cumpre o principio no plano social, xa que supón unha confrontación entre os interlocutores.

consentilo, xa que polo seu carácter ferinte ou agresivo separan o chiste do seu carácter ficticio que é o que o xustifica.

## 2.5. Descortesía, ética e humor errado: os límites do humor

Nesta parte do traballo abordaranse diferentes posturas teóricas propostas desde distintas disciplinas, para así poder abordar os límites do humor dunha maneira máis completa e pormenorizada. Por este motivo serán varios os autores, teorías e conceptos tratados. Por limitacións de extensión non será posible atender a cada unha das achegas dunha maneira máis detallada, polo que a explicación se demorará máis naquelas aportacións que poidan ser máis relevantes para o estudo.

A efectividade lúdica e comunicativa da comunicación humorística explícase, segundo Torres Sánchez (1999: 101-102), a nivel pragmático porque respecta o Principio de cortesía, unha das bases da actividade comunicativa, tentando salvar as faces de ambos interlocutores. Alén diso, a efectividade é consecuencia do estrañamento ocasionado no texto humorístico que produce o efecto lúdico. Para abordar o humor de denigración e os seus límites, partírase doutros enfoques da cortesía lingüística, concretamente da descortesía, xa que o humor agresivo é un exemplo de agresividade verbal e pode ser definido como o efecto perlocutivo de actos ilocutivos realizados por un falante e que danan as súas imaxes (Payrató, 2018: 144). Este autor sinala que na descortesía domina o mesmo principio que na discriminación: “la consideración del otro como un ser inferior, propio de otra dimensión (un animal, una cosa...) y que no comparte los mismos derechos que el enunciador” (2018: 146). Con todo, tanto a cortesía como a descortesía existen nun continuum de conducta máis ou menos cooperativa (Bell, 2009: 146).

Culpeper, considerado o iniciador dos estudos de descortesía, sinala que esta ocorre cando o falante realiza un ataque á *face* intencionadamente, ou cando o receptor percibe o comportamento do falante como un ataque intencionado á súa *face*, ou ben unha combinación de ambos casos (2011: 19). Porén, a imaxe do destinatario non é a única que se ve comprometida:

Impoliteness is a case where the balance of costs/benefits often suggests an ‘irrational’ choice is taken, particularly in the context of the emotions of hate, anger or simply frustration. A particular consideration is that expressing impoliteness may, depending on

the context, lead to the speaker who expressed it being characterised as impolite, an attribution that can often be taken as face-damaging. (2011: 32)

De feito, no caso do humor agresivo a imaxe do emisor vese comprometida en ocasións cando o humor falla, é dicir, cando o receptor non responde positivamente ao chiste. En moitos casos a persoa que fai a broma pasa a considerarse como machista, racista, tráfobo, etc., ao emitir chistes discriminatorios, atribuíndoselle a responsabilidade do emitido e ignorando o carácter ficticio do texto. Ademais, a descortesía implica consecuencias emocionais no participante que recibe a ofensa. Este feito, apunta o autor, pode causar conflitos e discordias sociais (2011: 19), como ocorre co caso do humor. A importancia de ter en conta as achegas da descortesía é que o humor de denigración, cando non ten éxito na audiencia, responde a calquera das tres situacións sinaladas por Culpeper, polo que pode considerarse un acto descortés. A descortesía implica moito máis que ser maleducado no sentido convencional, débese ter en conta o contexto e os participantes nesta. Así pois, actos descorteses como poden ser os insultos ou os tacos, nunha situación concreta poden implicar un acto de complicidade.

Este autor tenta dar unha noción de *face* que supere as limitacións da *face* de Goffman (1967) e a distinción entre imaxe positiva e negativa de Brown e Levinson (1987). Para iso, baséase nos traballos de Spencer-Oatey sobre o *rapport management* ou manexo de relacións, debido ao seu éxito na aplicación a diferentes culturas e á descortesía. A súa teoría consiste en que as interaccións xa non se conciben como inherentemente cortes es ou descortes es, senón que se basean nas normas comunitarias, de xeito que o uso da lingua serve para promover, manter ou ameazar as relacións sociais (2000: 3). No marco do *rapport management* a (des)cortesía é de natureza co-construída, de maneira que permite comprender por que o humor non sempre funciona.

Spencer-Oatey (2005: 98) entende que todo comportamento lingüístico é xulgado polos interlocutores en función das expectativas dos roles, as convencións de comportamento e os principios interaccionais. As especificacións de rol teñen que ver coa variación no tipo de humor segundo o emisor. As normas de comportamento poden influenciar cando o humor é aceptable nunha situación ou que tipo de humor é axeitado. As normas de interacción as relaciona coas máximas conversacionais e cos valores persoais e da comunidade. Esta teoría aplícase ao humor, que non é positivo ou agresivo por si só, senón que, como outras interaccións lingüísticas, depende de varios factores de

tipo extralingüístico que afectan a como se constrúe o humor e se entende de maneira interactiva (Bell, 2009: 148).

Dentro deste marco explicativo a “identidade” concíbese como un elemento situado no individual, mentres que a “imaxe” é de tipo relacional e dinámico, non ten que ver cos aspectos inmediatos dunha persoa, senón co que esa persoa se identifica. Existen tres tipos de imaxe (Culpeper, 2011: 26-28): a *quality face* é o valor que reclamamos para nós mesmos en relación coas nosas características e habilidades; a *relational face* ten que ver coa relación entre os participantes e a maneira na que se manexan as distancias entre estes; e a *social identity face* é o valor que reclamamos para nós en relación con grupos ou roles sociais. Polo tanto, a *face* está ligada ao afectivo e consta de atributos positivos, malia que estes poidan ser avaliados de maneira diferente pola xente. O debate na sociedade sobre os límites do humor está intimamente ligado ao concepto de *social identity face*. O humor de denigración tende a causar ofensa entre colectivos ou grupos sociais, malia que o humor non ten por que basearse exclusivamente nisto. Este feito ten que ver cos estereotipos e coa cohesión/exclusión social que se tratarán posteriormente.

O humor constrúe identidades, pois a decisión de contar un chiste, o tipo de chiste e o seu contido amosa información sobre o emisor (Bell, 2009: 159). A resposta ao humor por parte do receptor implica manifestar a súa vontade de compartir ou non o punto de vista do emisor. No caso do humor errado, os receptores deben responder a este indicando que comprenderon a brincadeira, mais non lles resultou divertida. Deste xeito sinalan que o problema non ten que ver con eles, senón co emisor do chiste, censurado por violar as normas grupais. O chiste, entón, supón unha ameaza á *face* dos interlocutores, xa que ambos reclaman para si mesmos un bo sentido do humor, que se ve comprometido cando o humor non funciona.

Outra teoría sobre a identidade importante para o humor de denigración é a Teoría da Identidade Social (Tajfel & Turner, 1979), definida como o concepto individual dunha persoa derivado da pertenza a diferentes grupos sociais e que destaca en contextos intergrupais onde as persoas se categorizan a si mesmas en función da súa pertenza a un grupo. Contrasta coa identidade persoal, derivada das percepcións das calidades únicas de cada persoa. (Argüello Gutiérrez, 2016: 32). Para manter unha identidade social positiva as persoas seguen diferentes estratexias, como pode ser o humor de denigración. Esta teoría comparte trazos coa da superioridade, xa que ambas propoñen que o humor de denigración implica o autoensalzamento. Porén, as teorías da superioridade a entenden en

termos individuais, mentres que a TIS pon a énfase en que a persoa non se sente orgullosa das súas características individuais, senón das características compartidas polo grupo.

Culpeper distingue entre tres categorías ou funcións da descortesía: a afectiva, a coercitiva e a de diversión. Aínda que a diversión non parece ter relación coa descortesía, xa que esta implica a ofensa de alguén, é a función de diversión a que maior relevancia ten para o presente estudo, xa que consiste no divertimento a expensas do branco da descortesía. Así pois, implica o entretemento a partir de violacións simbólicas das identidades e dos dereitos sociais (2011: 234) e está intimamente relacionada coa creatividade. Neste tipo de descortesía o autor distingue entre cinco fontes de diversión: o pracer emocional, o pracer estético, o pracer “voyeurista”, o pracer de ser superior e o pracer de sentirse seguro. O pracer de ser superior está fortemente ligado á concepción de Bergson do humor e á teoría da superioridade.

No estudo da (des)cortesía tivo importancia o debate sobre a intencionalidade ou involuntariedade dos actos. A perspectiva do traballo é que a intencionalidade non é un feito relevante no estudo do humor agresivo, xa que se concibe este feito desde a postura da hixiene verbal, polo que a intención do emisor non é o punto de partida para abordar a cuestión. A hixiene verbal baséase na lingua e na súa estreita relación coa sociedade e cos valores que historicamente imperaron nela para comprender como a lingua non é neutral, senón que perpetúa a discriminación ao ser un mecanismo de categorización da realidade. Por este feito, Butler (2004: 53-53) sinala que o falante non é o responsable moral dunha ofensa, xa que a linguaxe do odio funciona a través da repetición. Así pois, a súa responsabilidade recae no feito de que emitindo esa mensaxe está reforzando e restablecendo contextos de ofensa. O humor agresivo, como a linguaxe de odio, vai máis aló dos individuos, xa que cando se fai un chiste deste tipo faise referencia a unha tradición discriminatoria, polo que o falante non é o culpable exclusivo como emisor do chiste, senón que ten un rol relevante tamén a tradición e a cultura na que se insire. O humor agresivo non nace no momento da enunciación, polo que malia que se perpetúe co suxeito que o emite, este asume a responsabilidade só a través do carácter citacional da lingua (2004: 69). Deste xeito, a intencionalidade da ofensa non é relevante; é o feito de que se está aludindo a unha tradición de discriminación.

É útil aquí termos en conta as funcións sociais do humor que sinala Attardo (1994: 323): a xestión social, des-responsabilidade, mediación e desfuncionalización da linguaxe. A función de des-responsabilidade implica facilitar a interacción social negando

calquera intención de causar dano mediante o humor. Segundo o autor, a base desta función é que a comunicación humorística é retractable, pois o falante pode retractarse sen prexudicar a súa imaxe. Porén, os feitos suxiren que non sempre ocorre isto, pois nos últimos tempos varios humoristas se viron afectados polas reaccións do público ante chistes discriminatorios.

Neste punto é importante sinalar un feito constatado polos especialistas, independentemente da súa posición ante o humor de denigración: o humor é unha ferramenta que facilita a interacción e a unión dentro dun grupo a expensas dos que se sitúan fóra deste. A función da xestión social ten que ver coa influencia que o humor xera nas actitudes das persoas cara aos outros, e, polo tanto, coa inclusión e a exclusión no grupo. Implica feitos como o control grupal mediante correctivos cara aos membros deste, concordar as normas e valores sociais, reparar situacións incómodas mediante o humor, xerar camaradería, establecer un contexto común compartido... Desta maneira, se un falante ri sobre algo e o outro non, estarán marcando a súa pertenza a grupos diferentes ou “even worse, if the humor is aggressive and the second speaker is the target of the aggressiveness, the humor will be perceived as insulting” (1994: 325). Disto cabe deducir que cando alguén decide mostrar o seu rexeitamento do humor que degrada a colectivos, está marcando a distancia, querendo non mostrar afinidade co interlocutor.

[I]n appreciating jokes is the extent to which people identify with the content or intent of the joke. In humor that clearly reflects a worldview, such as satire or political humor, identification is of prime importance, but it also significantly affects the appreciation of other forms of humor. For instance, while a good ethnic joke has the potential to amuse anyone, they are more fun for people who -secretly or openly- agree with their intent. (Kuipers, 2006: 148)

Podería poñerse en dúbida esta afirmación, xa que en numerosas ocasións poderanse atopar exemplos do contrario. Con todo, a autora estuda dende un punto de vista sociolóxico o humor nos Países Baixos e mostra a complexidade do asunto e as distintas sensibilidades. O humor é irreverente e funciona transgredindo os límites establecidos pola sociedade. Kuipers distingue entre os chistes contra a relixión, o poder, e enfermidades ou catástrofes (os cales teñen bastante aceptación) dos chistes a expensas doutros ou *hurtful jokes*, que clasifica como ofensivos, estereotipadores e sempre dirixidos cara ás minorías. A autora sinala que estes chistes se poden dar entre todas as categorías de humor que establece, vistas previamente no apartado 2.1. Diferenza entre

catro tipos de humor a expensas doutro: os que consisten en estereotipar un grupo, os que amosan unha actitude cara a un grupo, os que ofenden directamente mediante a violencia explícita e os que atacan a un grupo ou persoa, mais ofenden de maneira indirecta a outro colectivo (2006: 140-141). A investigación de Kuipers amosa unha clara diferenza entre os *hurtful jokes* e o humor contra o poder ou *jokes upwards*, pois estes últimos non resultan tan cómicos ou atractivos, xa que os falantes consideran máis divertido e sinxelo rirse dos que se senten superiores que dos iguais ou dos que están por riba deles (2006: 145). Morreall (1983: 64) apunta respecto a isto que o tipo de incongruencia máis simple e que máis nos fai rir é a deficiencia nun obxecto ou persoa, considerándoo inferior, como ocorre coa deformidade física, a ignorancia ou mesmo coas accións fracasadas.

Nesta altura, cabe introducir unha das cuestións previamente esbozadas anteriormente e amplamente debatidas no estudo do humor: é o humor simplemente humor? Existe unha incompatibilidade entre o humor e a moral? Como se sinalou, o humor implica normalmente a identificación co contido transmitido, mais non sempre é así, pois o humor pode mitigar temporalmente calquera tipo de consideración moral debido ao seu carácter ficticio ou non-serio. Así pois, examínanse as diferentes teorías dentro da ética do humor. Esta ten como tese fundamental que o humor agresivo pode utilizar a súa natureza informal e irreal para ir máis aló e evitar desa maneira os xuízos morais e perpetuar ideas discriminatorias e ofensivas.

Siurana recolle as aportacións de diferentes autores contemporáneos dende un punto de vista ético. O autor sinala que “el humor tiene un gran potencial para la mejora ética de los seres humanos y de las sociedades” (2013: 10), mais tamén pode causar dano, polo que apela á necesidade dunha ética aplicada do humor, entendida como a harmonía con un mesmo e os demais. As emocións poden ser racionalmente avaliadas, de maneira que a razón pode indicarnos se é ou non correcto rir, sobre todo cando rimos de alguén. De Sousa (1987: 228) sinala que non se pode rir dos demais excepto se ti formas parte do colectivo obxectivo do humor. Este autor, investigando a “risa maliciosa” baseada en estereotipos, presupón que cando se conta un chiste sexista ou racista estanse a compartir esas actitudes, polo que non podemos rir maliciosamente de alguén se o noso carácter é ético. Siurana interpreta que para De Sousa “no podemos encontrar algo divertido sólo imaginando que compartimos las actitudes presupuestas, debemos compartirlas internamente”, de maneira que non se pode pensar con valores eticamente incorrectos se non se teñen (Siurana, 2013: 16). Así pois, a risa eticamente incorrecta baséase en valores



eticamente incorrectos, polo que se o contido dun chiste é moralmente cuestionable, o feito de contalo e de rir del tamén o será (*Ibid.*). Porén, este feito é cuestionable xa que formamos parte dun sistema sociocultural, polo que unha persoa aínda que sexa feminista pode rir dun chiste racista, xa que apela a situacións e pensamentos que coñece, aínda que non comparte, que se presentan de maneira hilarante.

Para Morreall (2010) existen dous tipos de ética do humor: a negativa, baseada na importancia de limitar o humor porque fomenta os vicios, e a positiva, que describe as virtudes morais (intelectuais e éticas) que se poden fomentar mediante o humor como a paciencia, tolerancia ou a humildade. Así pois, o humor é liberador, pois cando o empregamos para observar a nosa propia cultura podemos ser críticos cos nosos costumes (1983: 116). O humor positivo de Morreall é o que Siurana denomina “humor ético”, o cal non só consiste na representación do noso carácter e moral, senón que tamén evita a consolidación de prexuízos, tendo como tarefa criticar os vicios da sociedade e contribuír á creación dunha máis ética (2013: 22).

Finalmente, a ética do humor de Siurana baséase en Höhle (2002) para postular que é necesario analizar o obxecto de risa para poder xustificala eticamente, fomentando así que nos identifiquemos, dalgún modo, co obxecto para non esaxerar a nosa risa (Siurana, 2013: 29). Desta maneira, rimos con razón cando a conducta obxecto de risa merece xustificadamente evitarse. Esta postura considera pouco relevantes as teorías que discuten aspectos dos receptores, como a teoría da superioridade, xa que “si queremos responder a la cuestión de si nuestra risa es inteligente o no, nuestra sensación de superioridad justificada o no, no podemos evitar analizar el objeto de la risa” (Höhle, 2002: 22).

Malia que Critchley non pretende postular unha ética do humor, as súas achegas son importantes. Os chistes son “antirritos”, pois “se burlan, parodian o ridiculizan las prácticas rituales de una sociedad cualquiera” (2010: 20). O humor mostra así a arbitrariedade dos ritos sociais nos que participamos e permite cambiar a situación ao desempeñar unha función crítica coa sociedade. Deste feito provén a importancia que o humor contra o poder acadou nos movementos sociais, criticando a orde establecida, pois ao rirmos do poder “ponemos en evidencia su contingencia” (2010: 27). Fronte a isto está tamén outro tipo de humor que confirma o *statu quo*, denigrando un sector da sociedade, como o humor sexista ou aquel que parodia a suposta estupidez dun marxinado social, mais este humor “no es una risa del poder, sino una risa poderosa del impotente” (2010: 28). Cabe demorarse máis nesta idea focaultiana do riso do impotente, xa que sitúa no

foco da cuestión ao oprimido que utiliza o humor como un mecanismo social de liberación.

O autor establece unha distinción entre rir de nós mesmos e rir dos demais, apuntando que o auténtico humor non prexudica a unha vítima específica e sempre contén unha burla de nós mesmos, desempeñando unha función crítica. Defende que os chistes teñen dúas funcións: devólvennos a un mundo corrente de prácticas compartidas por unha cultura e sinalan que esas prácticas poderían transformarse. Para tratar o humor étnico Critchley baséase na teoría da superioridade e sinala a íntima relación entre a etnicidade e a eticidade do humor. Concibe o humor étnico como a risa hobbesiana de superioridade ou a gloria repentina pola nosa eminencia ante a estupidez allea.

A ética do humor é interesante para o traballo, xa que pretende conciliar a moral co humor e crear mediante este unha sociedade máis tolerante. Con todo, a ética do humor é útil no plano teórico, mais supón problemas na práctica, en grande medida porque se trata dunha teoría descontextualizada que pretende abarcar o humor sen atender ao debate social, ficando nun nivel totalmente abstracto. Por unha banda, é cuestionable que poidamos distinguir entre “humor auténtico” e humor non-auténtico, como fai Critchley. Tamén é problemática a postura de Hösle, xa que implica determinar que tipo de conductas deben evitarse, polo que resulta bastante subxectiva a xustificación do que nos fai rir con razón. Ademais disto, a ética do humor parece carrexar consigo a censura como medio para evitar o humor eticamente incorrecto. Así pois, é cuestionable o feito de que a censura sexa útil no debate sobre os límites do humor.

O debate sobre a liberdade de expresión e os seus límites situouse no foco público sobre todo a partir do atentado en 2015 contra a revista Charlie Hebdo. Este feito, estudado por Rodríguez García (2015) implicou ou ben apostar pola solidariedade co pobo francés e coa liberdade de expresión ou ben non solidarizarse (o cal non significa non condenar os atentados), sinalar a hipocrisía daqueles que si o fan e entender a liberdade de expresión como algo que debe ser limitado. Así pois, *je suis Charlie Hebdo* e *je ne suis pas Charlie* implica unha concepción diferente da liberdade de expresión.

Para abordar este debate, Rodríguez García acude á Declaración de dereitos do home e do cidadán de 1789 e á Declaración Universal dos Dereitos humanos de 1948. Nestas queda estipulado que todo individuo ten dereito a comunicar libremente os seus pensamentos e opinións, sen poder ser impedido ou molestado por isto. Non obstante,

ambas declaracións contemplan os límites da liberdade de expresión, xa que esta implica ter en conta as liberdades do outro. Así pois, parece a liberdade de expresión semella paradoxal, xa que ten dúas vertentes: “por un lado, la libertad como derecho del hombre y, al mismo tiempo, la limitación de dicha libertad en tanto en cuanto se debe respetar el derecho del otro que yo, es decir, la libertad del otro” (2015: 200).

Pickering e Lockyer exploran a cuestión de onde residen os límites éticos do humor e apuntan un feito sinalado por moitos autores que exploran este terreo: “[w]e are uncertain about how to register the offence without seeming to lack a sense of humor, or without inviting the accusation of being moralistic, intolerant or [...] politically correct” (2009: 5). Para estudar o humor os autores afirman que este debe ser negociado sen ter que recorrer á censura, que pode ser contraproducente, xa que implica negar a liberdade de expresión. Tendo estas ideas como base, sinalan que o humor permite, lexítima e exonera un insulto a través da parodia cómica e a impersonalización que outorga o modo NBF, en termos raskinianos.

O modo de comunicación NBF establecido por Raskin e as funcións de mediación e desfuncionalización do humor (Attardo, 1994: 327-328) sinalan que é imposible identificar a separación entre a comunicación seria e a humorística, polo que todo discurso cómico implica menos responsabilidade do falante sobre o contido transmitido e, polo tanto, non afecta á súa imaxe. Este problema tamén é abordado polos estudosos do chiste étnico, que critican que aqueles que negan que o seu humor sexa racista normalmente argumentan que estaban “só brincando” e, polo tanto, negan a importancia do racismo nos chistes posto que “só son chistes”. Desde estas posturas sinálase a problemática que orixina entender este tipo de humor como simplemente lúdico e inocente

Under the cover of the joking situation, prejudiced thoughts can be expressed and socially enjoyed. In this way, the downgrading of outsiders escapes the censure that would inevitably accompany the expression of ‘serious’ prejudice in many contemporary discursive situations. The joking context creates a temporary situation which seems to permit laughter at exaggeratedly stereotyped unreal members of the outgroup, as jokers celebrate the funniness of their joking and deny their own racism. (Billig, 2009: 35).

O politicamente correcto ten un papel relevante no debate, pois implica unha “filosofía da igualdade” como parte dos movementos de loita polos dereitos das minorías e dos marxinados, pretendendo cambiar a mentalidade da sociedade cara a estes, sobre todo, a través da linguaxe. Non obstante, a expresión “ha quedado desvirtuada por el

abuso que en la actualidad se hace de ella” (De la Cruz Cabanillas & Tejedor Martínez, 1999: 353), xa que foi adquirindo connotacións negativas coas que se desacredita aos que tentan cambios insubstanciais mediante a ultracorrección. Con todo, o termo segue usándose tamén co seu significado inicial, malia que usualmente se identifique co eufemismo.

We consider political correctness as a brainwashing programme and as simple good manners; and we examine the interaction of PC-inspired relabelling initiatives with notions of taboo and censoring. Because it is politically driven, political correctness will obviously attract more attention, and certainly more hostility, than most acts of linguistic censoring. (Allan & Burridge, 2006: 90)

O politicamente correcto identificouse cunha actitude hipócrita. Segundo Moure (2015), os comentarios machistas ou racistas non deben ser pronunciados en alto para non perxudicar a imaxe social de quen os emite, quen podería chegar a ser penalizado. Deste xeito as persoas auto-censúranse para non comprometer a súa imaxe, mais non por un compromiso social real. Por este motivo, no eido da hixiene verbal tentouse optar por novos termos, rexeitando a adscrición ao movemento de corrección política, posto que non se busca un cambio superficial da lingua para ofrecer unha imaxe de respecto, senón que se pretende cambiar a lingua para transformar a sociedade. No caso do humor ocorre o mesmo que no caso da linguaxe ofensiva, pois facer humor agresivo non implica necesariamente compartir os valores deste e, igualmente, alguén con ideas racistas pode evitar comprometer a súa imaxe eludindo realizar chistes étnicos. Perceval (2015: 217) sinala o seguinte sobre a corrección política:

El chiste, que había sido anónimo durante siglos, tiene ahora nombre. La llegada de Internet y las redes sociales termina convirtiendo este juego macabro en una verdadera caza de brujas en la que cualquier incorrección puede arruinar una carrera profesional o política. El humor negro pasa al campo judicial.

Perceval explica que este movemento impón a consideración anxelical de calquera personaxe pertencente aos grupos sinalados pola súa marxinação ou persecución, o que precisamente os invisibiliza aínda máis, xa que elimina a posibilidade de que unha personaxe de ficción pertencente a un destes grupos poida cometer algún tipo de delito. Con este feito sinala a hipocrisía da corrección política como mecanismo que invisibiliza os procesos marxinadores e defende que só se pode contraatacar o humor coa ironía. Malia que a solución non semella tan sinxela, en xeral parece que este tipo de mecanismos

funcionan socialmente de maneira axeitada, como ocorre coa reapropiación. Na linguaxe de odio a reapropiación de termos ofensivos polos propios colectivos, como *nigga*, *queer*, *puta* ou *maricón*, é unha das solucións máis apropiadas para contraatacar o menosprezo. A censura da linguaxe ou mesmo do humor non é a solución para evitar a discriminación, xa que os fortalecería (Butler, 1997: 53-54).

A única possibilidade de as palabras ferozes não conseguirem os seus objetivos, é repeti-las, enchê-las de significados novos, como fez o movimento do orgulho gay ou do orgulho negro. Por isso a censura não serve de nada. Não transforma. (Moure: 2015)

Con todo, a postura de Perceval, aínda que é acertada, parece deixar de lado a cuestión da perpetuación de estereotipos no humor e na lingua. A hixiene verbal e o debate sobre os límites do humor non pretende deificar a calquera persoa pertencente a un colectivo marxinado, senón que busca poñer no foco da discusión o feito de que o humor cara a estes colectivos sempre estea baseado na humillación, o estereotipo e a agresividade.

Os críticos co humor de denigración negan que este sexa inofensivo. Siurana considera que o humor ético evita manter estereotipos, xa que proporcionan unha imaxe mental simple e non crítica que afecta aos pensamentos e accións das persoas, transmitíndose xeracionalmente (2013: 17). Así pois, a repetición destes chistes implica perpetuar na mente pública os estereotipos, prexuízos e o racismo (Billig, 2009: 32). O debate sobre o rol do estereotipo no humor e a moralidade dos chistes ofensivos con frecuencia se centrou en se os emisores crían realmente nos estereotipos que transmitían.

Outro dos puntos discutidos é sobre se o humor deste tipo realmente perpetúa representacións prexudiciais sobre os colectivos aos que se refire, asumindo que é posible determinar se o chiste é nocivo examinando o contido en abstracto, sen estudar os contextos sociais nos que é contado. Pola contra, este tipo de argumento supón que o significado dunha broma reside no seu contido formal explícito, ignorando que o humor é un fenómeno social e, polo tanto, o significado dunha interacción está relacionado co contexto no que se dá. Neste punto o contexto non debe entenderse necesariamente como a situación na que interveñen dous ou máis interlocutores, senón que implica tamén o contexto ideolóxico e político que pode afectar ao significado e comprensión do humor. Como ocorre coa linguaxe discriminatoria, esta depende da situación na que se dá: a reapropiación do termo *maricón* é un exemplo deste feito. Billig (2009: 33) postula que

é posible que no humor ocorra o mesmo, pois se un chiste étnico é contado por membro do grupo étnico, será diferente se é contado por persoas fóra do grupo. A pesar do controvertido desta afirmación, a postura concorda coa da ética do humor, xa que o “humor ético” evita mofarse dos demais e pretende a crítica contra nós mesmos.

Howitt e Owusu-Bempah (2009: 60) preguntáanse se os chistes étnicos son aceptables, pois algúns que fan referencia a un grupo étnico concreto non semellan incorporar elementos racistas ou de superioridade racial. Tamén afirman que pode haber chistes que requiran un coñecemento elevado desa cultura étnica para poder comprendelos. No entanto, apuntan que a constante referencia ás minorías raciais ou étnicas nestes chistes elevan a raza e a etnicidade a unha posición dominante na conversa, sinalándoos como un elemento relevante na sociedade. Os chistes étnicos sempre manifestan prexuízos, mais fan máis que isto, pois teñen un rol activo no proceso de construción do “*otherness*” e na inferioridade dos grupos sociais.

No traballo de Argüello Gutiérrez (2016: 34-35) recóllense as investigacións de diferentes autores para postular que os prexuízos se expresan en contextos nos que se considera lexítimo facelo, como no humor de denigración. A autora baséase na Teoría da Norma Preconceituosa (Ford, Richardson, et al., 2015), pois o seu obxectivo é estudar a influencia do humor de denigración na visión estereotípica dos grupos. Esta teoría parte da hipótese de que o humor serve como un facilitador da expresión e aceptación dos prexuízos, actuando como unha xustificación que o lexítima, fomentando un procesamento humorístico acrítico e trivializando a brincadeira. Argüello apunta que os estudos amosan o seguinte:

[E]n lugar de ser una forma de crear o promover los estereotipos o actitudes prejuiciosas, el humor de denigración puede aumentar la tolerancia hacia los actos discriminatorios, especialmente en personas con altos niveles de prejuicio hacia el grupo denigrado. (2016: 36).

As diferentes investigacións que recolle Argüello e a súa propia semellan confirmar o feito de que as persoas con tendencia ao prexuízo non só interpretan o humor de denigración acríticamente, tamén trivializan o seu obxecto. Isto implica unha maior tolerancia á discriminación e a unha maior predisposición a facelo eles mesmos. Por exemplo, o humor de denigración cara ás mulleres comunica unha ideoloxía cultural que xustifica a diferenza de xénero e fortalece un sistema social que discrimina e invisibiliza

as mulleres e potencia as actitudes sexistas (2016: 41). No enfoque endogrupal sobre o humor de denigración distínguense tres aspectos fundamentais: o grao de identificación co endogrupo nas situacións nas que é o obxectivo do humor, o feito de que o endogrupo sexa o emisor do humor nun contexto exogrupal e as consecuencias que pode ter sobre o grupo se o obxectivo do humor. Os estudos de Argüello confirman que a exposición ao humor de denigración pode crear un entorno propicio à expresión do prexuízo xa existente cara ao exogrupo denigrado e tamén sobre a propia percepción estereotípica do endogrupo.

Como se pode apreciar ao longo do traballo, o humor é un fenómeno complexo, cotiá e universal. Este, no contexto histórico no que se produce, é un elemento imprescindible no funcionamento das sociedades, evoluciona con estas e se adapta tanto como as determina (Perceval, 2015: 14). Así pois, o humor reflicte quen somos, pero tamén nos condiciona. A evolución da sociedade e dos valores desta poden modificar a nosa percepción sobre a lexitimidade dalgúns tipos de humor, un exemplo disto deuse a comezos deste ano (TresB, 15 de xaneiro de 2019), cando os produtores executivos da serie *Padre de familia*, coñecida por ser un programa de humor negro, afirmaban ter deixado de utilizar chistes sobre homosexuais, pois entendían que estes xa non son aceptables, posto que a cultura cambiou xunto co punto de vista da serie. O humor ten o mesmo papel que a linguaxe na sociedade, pois mantén unha relación de retroalimentación coa sociedade: imprégñase dos valores desta e os perpetúa.

### 3. Estudo de caso

Nesta parte do traballo levarase a cabo un estudo de caso realizado a 13 persoas mediante o cuestionario recollido no Anexo I. As respostas á enquisa atópanse organizadas no Anexo II e cada un dos informantes ten asignado un número, facilitando así a análise e o contraste do datos. Na primeira parte do estudo sinalarase o deseño do cuestionario e os informantes, posteriormente analizaranse os chistes e os memes que compoñen a enquisa seguindo varios parámetros, para así poder ter en conta os procesos de significación aos que se viron sometidos os informantes. Na segunda parte examínanse os datos obtidos, comparáranse as aportacións de cada informante e relacionáranse as avaliacións dos chistes e memes coas respostas ás preguntas para comprender as consideracións que teñen do humor.

A metodoloxía empregada no estudo de caso consistiu nunha combinación do método cuantitativo e do método cualitativo. A primeira parte da enquisa responde a unha investigación cuantitativa, xa que os participantes deben sinalar entre as 5 posibles reaccións aos chistes e memes cal é coa que se identifican máis, polo que o método cuantitativo permite coñecer e ordenar os resultados das observacións das condutas dos participantes. Ao operar de maneira estímulo resposta, poderanse cuantificar os datos para poder medir, en certa maneira, a comicidade coa que se interpretan os chistes. A segunda parte da enquisa esixe unha investigación cualitativa, pois a análise das respostas ás preguntas formuladas implica avaliar e identificar as (re)definicións do humor propostas polos informantes, xa que non se pode establecer universalmente o concepto do humor ao variar este segundo a lingua, o grupo social, a cultura, a situación comunicativa, etc., e mesmo a sensibilidade humorística pode variar nunha mesma persoa ao longo da súa vida. O cualitativo permite coñecer e interpretar dunha forma dinámica as relacións de significado que se producen nun mesmo grupo e mesmo nunha ideoloxía.

Os resultados obtidos son pouco representativos, xa que no desenvolvemento do traballo só se puido enquisar a unha mostra moi reducida, pois só se contou con 13 informantes pertencentes a un mesmo grupo de idade. Así pois, as conclusións non son extrapolables, mais ao complementarse o estudo cuantitativo co cualitativo pódese coñecer non só o uso que fan do humor, senón tamén a súa visión deste como un conxunto de estratexias simbólicas pertencentes ao sistema socio-cultural.



### 3.1. O deseño do estudo

O presente estudo baséase na realización dunha enquisa composta por dúas partes totalmente diferenciadas: unha avaliación de chistes e memes mediante unha escala de comicidade na que os participantes deben apuntar se é moi gracioso, bastante divertido, indiferente, nada gracioso, ou ofensivo. A segunda parte do cuestionario componse dunha batería de preguntas relacionadas co humor e a ideoloxía. Nesta parte pregúntaselles se consideran que deben censurar algún dos chistes, se forman parte dalgún grupo social ou dalgún movemento ideolóxico, se cren que existe relación entre a ideoloxía e o humor, e se esta pode condicionar o grao de comicidade co que se interpreta o humor. Finalmente, pídeselles que inclúan algunha brincadeira que lles resulte graciosa.

A enquisa foi realizada nunha aula da materia de grao Sociolingüística e Planificación das linguas, durante o segundo cuadrimestre do curso 2018/2019. Nela participaron 13 persoas, un grupo mixto equilibrado de homes e mulleres con diferentes sensibilidades. Malia que hai diferenzas na idade de cada un dos participantes, todos pertencen a un mesmo grupo de idade que se pode situar entre os 19 e 30, pois todos son estudantes de grao. No cuestionario só se lles pediu que indicasen datos persoais na segunda das preguntas, onde debían indicar se pertencían ou se identificaban, non só cunha ideoloxía concreta, senón tamén con algún colectivo ou grupo social.

O deseño do cuestionario baseouse en dous aspectos. En primeiro lugar, se pretendía que os participantes non se sentisen condicionados pola súa exposición durante a enquisa, polo que se garantiu o seu anonimato e se buscou que as cuestións formuladas fomentasen a argumentación libre dos informantes, xa que algunhas delas, ao ter que ver con temas como a ideoloxía, podían limitar a predisposición dos participantes a contestar abertamente. En segundo lugar, os chistes e memes foron extraídos de Internet, sobre todo de Twitter, unha plataforma que facilita a difusión deste tipo de contido. Na selección dos chistes tentouse elixir aqueles que aludisen a diferentes aspectos, todos eles dentro do humor de denigración, para obter así unha batería de brincadeiras variada, aínda que enfocada a un mesmo tipo de humor.

Desta maneira, preténdese coñecer cal é o estado do debate na actualidade e cales son as diferentes sensibilidades ou posturas respecto ao tema. Dado que é un asunto delicado e complexo, tentouse que o cuestionario fose breve e conciso, evitando desta maneira a confusión ou o desánimo dos participantes fronte á enquisa. Unha vez

rematada, realizouse un pequeno debate onde participou a meirande parte dos entrevistados. Entre as aportacións realizadas durante a discusión tratouse a reapropiación do humor e o seu uso como defensa fronte á denigración. Tamén houbo bastante consenso sobre o feito de que os chistes e memes mostran unha tensión social e como algúns destes, malia parecer ofensivos, poden interpretarse no sentido contrario como unha chamada de atención cara a sociedade. Neste punto argumentábase que o chiste sobre o Holocausto non desprezaba aos xudeus como si o fai o seguinte: “como meterías a cinco millóns de xudeus nun 600? No cinseiro”. No entanto, as perspectivas son sempre diferentes entre a audiencia do chiste, polo que non se pode estender esta opinión a todos os participantes.

Ademais, tamén se aportaron outras ideas como que o humor ten o mesmo rol que a lingua na sociedade, baseándose en lecturas de Žižek. Así pois, argumentábase a necesidade de manter termos como “indio”, xa que non só pode interpretarse como ofensivo cara a comunidade de nativos americanos, senón que é posible entendelo como un exemplo claro da estupidez dos colonos. Desta maneira sinalábase o dobre gume tanto das palabras como do humor.

### 3.2. Análise dos chistes e memes

En primeiro lugar, terase en conta o incumprimento das máximas de Grice. Anteriormente amosáronse as achegas de Raskin (1985) para resolver o problema da cooperatividade do humor. Este entendía que ao incumprimento das máximas seguía unha segunda interpretación baseada en catro máximas do modo NBF. Así pois, todos os chistes e memes satisfán as máximas de Raskin: proporcionan a información necesaria para conseguir o efecto humorístico, manifestan só o que é compatible co mundo do chiste e relevante para este e se contan da maneira máis eficiente. Os chistes e os memes son exemplo do equilibrio entre o explícito e o implícito para lograr a comicidade. Malia que a Teoría da Relevancia considere que a pragmática griceana non explica a maneira na que se resolve a incongruencia, terase en conta a violación das máximas de Grice, xa que ilustran o control explícito do falante sobre o proceso interpretativo e o control dos efectos humorísticos xerados.

O cuestionario componse dunha serie de brincadeiras que violan as máximas, xa que para poder cumprilas os chistes deben ser sinceros, ordenados e exhaustivos. Attardo (1994: 291) afirma que todos os chistes infrinxen a máxima de relevancia e de cantidade,

considerándoas como dúas “super-máximas” que deben ser infrinxidas necesariamente para poder lograr a comicidade.. Por unha banda, todos os memes e chistes violan a máxima de cantidade, posto que implican sempre que ao principio da brincadeira non se proporcione a suficiente información. A violación desta máxima é só temporal, xa que posteriormente se amosa a información anteriormente omitida, manifestando que a ocultación desta responde á intención de xerar a ambigüidade e sorpresa na que se basea o humor. Así pois, os chistes e os memes corrixen a súa transgresión, que ocorre só ao principio con fins humorísticos.

A máxima de calidade non se segue do feito de que o humor cree un mundo ficticio e non real: no caso do humor de denigración os estereotipos pertencen a ese mundo. O falante non ten por que crer realmente no contido que transmite a través do humor de denigración, polo que dificilmente se pode considerar que respondan á relevancia. Sobre todo, esta máxima non se cumpre debido á escuridade coa que se transmite a información, xa que a contribución do falante debe ocultar certa información para lograr os efectos desexados, utilizando con frecuencia a ambigüidade ou sendo demasiado breve na súa intervención.

Os recursos nos que se basea a comicidade dos chistes e memes son maioritariamente sintácticos e de organización do contido do discurso, talvez porque favorecen a creación da incongruencia que se resolve no *punch line*, como sinala Attardo (1994, 2001). Estas brincadeiras teñen un compoñente social moi importante, é dicir, non son humor absurdo, o único tipo de humor que non transgrede límites sociais ou culturais. Ademais, estes chistes e memes apelan directamente a un colectivo, a estereotipos e implican, como todo o humor, un coñecemento do mundo compartido socio-culturalmente para poder interpretar axeitadamente o contido da broma.

Estes chistes non utilizan mecanismos formais baseados en xogos fónicos, grafolóxicos ou morfolóxicos, malia que isto non nega que poida darse humor de denigración que os utilice. Os mecanismos fundamentais de tipo formal son a sintaxe, a organización textual e mesmo o estilo. Estes trazos serán revisados de maneira máis concreta na análise pormenorizada de cada un. Os chistes 1, 2, 4, 7 e 8 posúen unha estrutura moi delimitada, pois son chistes de pregunta-resposta nos que se propón unha situación ou unha comparación lóxica que se resolve mediante referencias a prexuízos e estereotipos. Como se sinalou na parte teórica, para a análise dos chistes e memes seguirase de maneira complementaria a clasificación de Kuipers (2006: 121-122), posto

que se basea na fronteira que o chiste supera, as categorías non son excluíntes e ten en conta o social como base para a categorización.

O chiste 1<sup>8</sup>, que se amosa a continuación, consiste na asociación de dous campos conceptuais totalmente diferentes, como ocorre no caso das metáforas. Nesta brincadeira relaciónanse as zapatillas deportivas co pobo xudeu. A sorpresa que xera a incongruencia procede de relacionar ambos campos facendo alusión a un feito histórico: o Holocausto. O chiste resólvese mediante o dobre significado dos numerais, que fan referencia ás tallas das zapatillas deportivas e tamén ás datas de inicio e final da II Guerra Mundial. Na clasificación de Kuipers este chiste pertence ao grupo de enfermidade, sufrimento e morte, xa que a comicidade reside na guerra e na morte. É discutible a súa pertenza ao grupo de humor de estereotipos e relacións cos outros, xa que non resulta tan claro que sexa un exemplo de antisemitismo como si o é dunha traxedia.

1. Que teñen en común as zapatillas deportivas cos xudeus?

- Que é máis sinxelo atopalos no 39 que no 45.

No chiste 4 ocorre o mesmo que no anterior: dáse a asociación de dous campos cognitivos diferentes que serven para brincar sobre a violencia machista, identificando as mulleres coas pelotas do frontón. Ademais, un feito relevante é que representa ás mulleres como un colectivo homoxéneo, onde non hai diferenzas entre elas. Segundo os límites que supera este chiste, pódese indicar que pertence a varias categorías: sexualidade e xénero, xa que é un chiste misóxino; e ao grupo dos estereotipos e relacións cos outros, xa que fai referencia á agresión e superioridade:

4. En que se parecen as mulleres ás pelotas do frontón?

- En que canto máis forte lles pegas, antes volven

No chiste 2 preséntase unha situación na que interveñen tres personaxes, os tres caracterizados pola súa adscrición a un grupo étnico, mais non se nos proporcionan máis información sobre estes, o que limita a súa identidade á etnia. Este chiste insírese dentro dunha tradición, pois se caracteriza pola súa fixación, xa que son habituais aqueles nos que se presenta a tres persoas nunha situación determinada. Inicialmente ocúltase parte da información relevante, que se dá ao final do chiste: as tres persoas viaxaban nun coche da garda civil acompañados polos axentes, xa que ían presos. Desta maneira perpetúase o estereotipo de que xitanos, negros e moros son delincuentes. Este chiste pertence ao

---

<sup>8</sup> Cada un dos chistes e memes referenciarase segundo o número co que aparecen sinalados no cuestionario.

grupo de deficiencias e desviacións sociais, e ao de estereotipos e relacións con outros, xa que ten un marcado compoñente étnico e fai referencia á criminalidade.

2. Van un xitano, un negro e un moro nun coche. Quen conduce?

- A garda civil

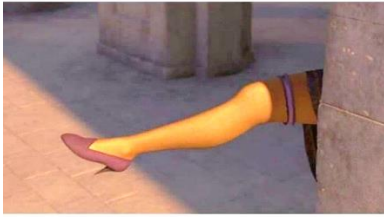
O chiste 7 é semellante ao anterior, malia que formalmente ten maior similitude cunha adiviñanza. O interesante deste é que o receptor espera que a resposta á pregunta sexa algo lóxico, pois confía en que o que corra máis que un negro roubando sexa unha entidade que se caracterice pola súa rapidez. O chiste rompe as expectativas sorprendendo cunha asociación baseada no estereotipo de que todos os negros son uns ladróns. Este clasifícase igual que o 2.

7. Que corre máis que un negro roubando unha televisión?

- O seu irmán co DVD

O meme número 3 da enquisa implica atender na análise ao visual e ao verbal. Na imaxe aparece unha personaxe ficticia pertencente á saga de películas de Shrek. Esta personaxe é unha das irmás de Cinsenta e nos filmes pertence á comunidade trans. No texto que acompaña a imaxe preséntase unha situación mediante unha oración adversativa cuxas partes introducen cada unha das dúas imaxes que compoñen o meme. O compoñente verbal do meme identifica á personaxe da imaxe con Ángela Ponce, a primeira persoa transxénero en ser Miss España en 2018. A comicidade do meme reside na actitude transfoba mediante a adversación: o decepcionante descubrimento de que as pernas fermosas da primeira imaxe son as dunha persoa trans márcase mediante o “pero”. O meme pertence ao grupo de sexualidade e xénero, xa que a chanza faise a partir do colectivo LGTB, así como ao grupo de estereotipos e relacións cos outros, pois manifesta unha actitude negativa cara a este colectivo.

Cuando ves unas piernas hermosas



Pero son de miss España



3.



5.

O meme 5, ao contrario do anterior, só está constituído por unha imaxe, mais o humor verbal pódese dividir en dúas partes textualmente diferenciadas, aínda que relacionadas semanticamente. No texto hai unha organización cun estilo moi marcado, que responde á propia dos titulares de prensa nos que o título principal expón a información máis relevante e o subtítulo explica o contido do titular. No contido do meme trátase a homosexualidade e o día do orgullo gay. A forma do texto co formato xornalístico relaciónase directamente coa imaxe do xornalista Matías Prats, caracterizado por realizar chanzas sobre algunhas das noticias que presenta. O chiste pertence ao grupo de sexualidade e xénero, e ao de estereotipos e relacións con outros, xa que se basea nun estereotipo sobre a homosexualidade.

O chiste 6 é o máis longo de todos, pois presenta unha historia cun final inesperado no que, ademais de darse a incongruencia lóxica de que unha persoa caia dun coche, pois isto semella pouco probable na realidade, finaliza cun estereotipo misóxino: as mulleres son moi faladoras, tanto que son insoportables para os homes. O que leva ao receptor a inferir isto é a intervención dunha das personaxes: o marido da muller di que pensaba estar quedando xordo a partir do momento no que a súa muller cae do coche. Este chiste ten que ver co matrimonio, polo que se insire no grupo de sexualidade e xénero. Ademais, como recolle un estereotipo sobre as mulleres, pode tamén incluírse dentro do grupo de estereotipos e relacións con outros.

6. Un axente de policía para a un home que vai pola autoestrada conducindo. O axente preguntalle:

- Sabe que a súa muller caeu do coche hai máis dun quilómetro?

O home sorrí e exclama:

- Grazas a Deus! Pensaba que estaba quedando xordo!

Finalmente, o chiste 8 xoga co dobre sentido da secuencia “pasar pola cabeza”. Este feito é o que Ermida (2003: 87) denomina “inversión paradigmática”: “un proceso de colisión ou cisão interpretativa, em que a significação atribuída ao enunciado num primeiro momento é posteriormente anulada, em face de novos dados que a contrariam”. A primeira parte do chiste pode levar a interpretar “pasar pola cabeza” co significado de que alguén ten unha idea. O destinatario entenderá a primeira parte do chiste como: “que pensa unha musulmá infiel?”. A resposta posterior rompe as expectativas, xa que alude a unha situación de lapidación pola infidelidade da muller, polo que non lle pasa un pensamento, senón unha pedra, anulando as inferencias iniciais. Este chiste clasifícase como de sexualidade e xénero pola súa alusión ao matrimonio e a infidelidade. Podería considerarse como un chiste de estereotipos e relacións con outros por ser un chiste étnico e con violencia, mais podería encaixar tamén dentro da categoría de deficiencias e desvíos sociais porque non fai alusión á agresión cara aos musulmáns, senón que parodia as relacións dentro dese grupo. Nel faise alusión ás prácticas dunha comunidade allea e a comicidade fundaméntase na misoxinia doutro grupo e na terrible situación que viven as mulleres en grupos de prácticas fundamentalistas.

8. Que é o primeiro que lle pasa pola cabeza a unha musulmá infiel?

- Unha pedra

Unha ollada xeral a estas brincadeiras permite percibir que dos chistes misóxinos do corpus, a maioría teñen un alto compoñente de agresividade, como ocorre co 8 e o 4<sup>9</sup>. Por outra banda, a meirande parte deles se inscriben na categoría de estereotipos e relacións con outros, como era esperado tratándose de humor de denigración. Da análise de cada un pódese entender a forte relación que se establece entre o humor e a sociedade, xa que para a comprensión do chiste ou meme é necesario non só coñecer os valores, prácticas e as crenzas sociais nos que se basean os estereotipos, senón tamén posuír coñecementos culturais, como ocorre cos dous memes do cuestionario, nos que na imaxe aparecen personaxes da cultura popular, ou os que fan referencia a acontecementos históricos.

---

<sup>9</sup> Billig (2009: 44) estuda o humor agresivo fronte ao humor de estereotipos. Sinala que son diferentes porque o primeiro é mais directo pois, ao contrario que o humor de estereotipo, non é ambiguo co seu racismo. Conclúe que, malia estas diferenzas, o humor agresivo é igual de problemático que o de estereotipos.

### 3.3. Análise dos datos obtidos

Neste apartado expóranse e analízanse os datos obtidos da realización do cuestionario a un grupo mixto de trece persoas estudantes da materia de Sociolingüística e que participaron voluntariamente na enquisa, logo de teren estudado o asunto do humor nas aulas. Na primeira parte analízase a avaliación xeral do grupo dos chistes e memes. Seguindo a escala composta por cinco graos de comicidade (“fíxome moita graza”, “é bastante divertido”, “résúltame indiferente”, “non é nada gracioso” e “résúltame ofensivo”) tentárase sinalar cales son os chistes máis ofensivos, os máis divertidos e os que resultan indiferentes.

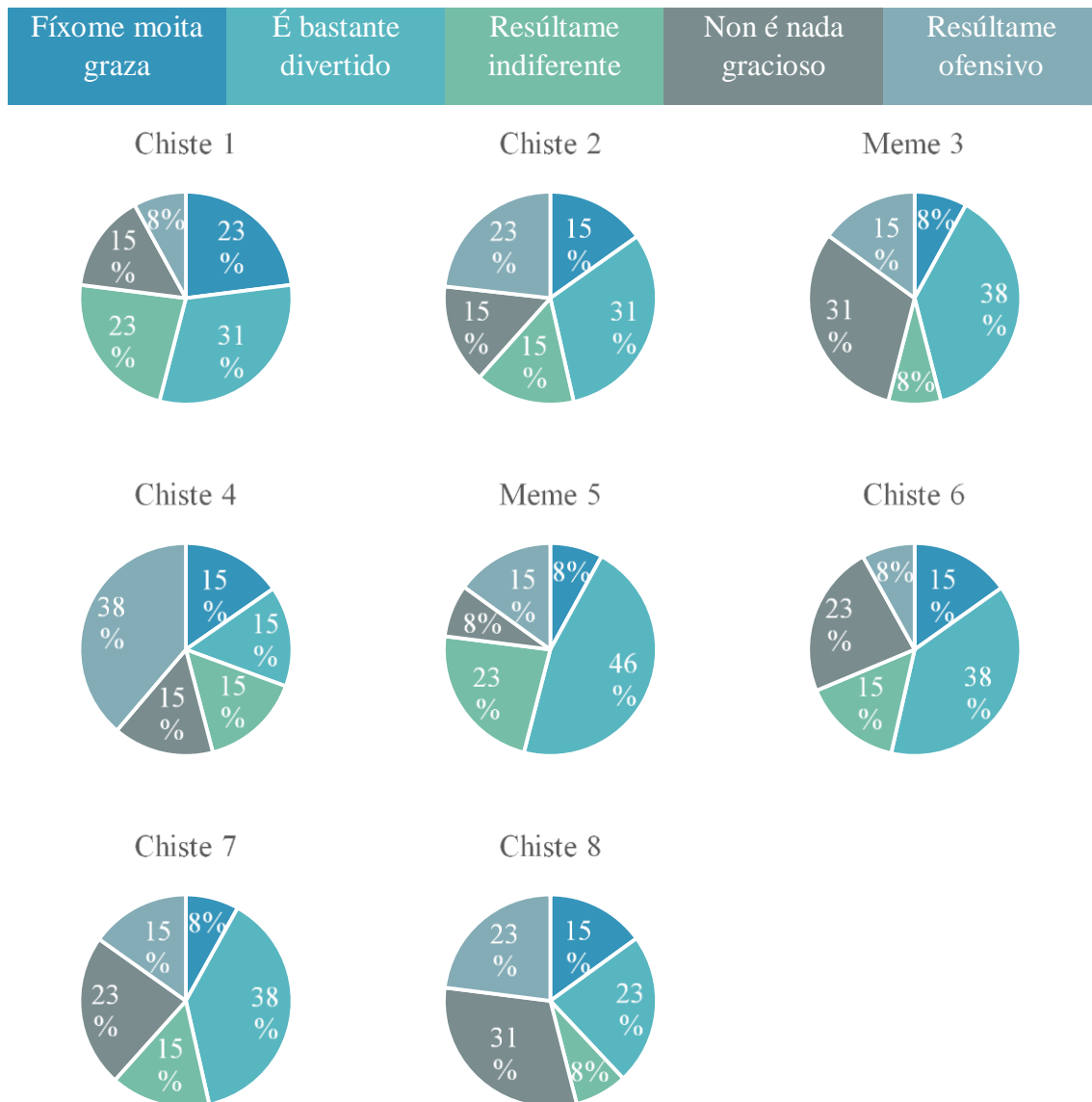
Se comparamos as cifras totais, a meirande parte das persoas informantes considerou os chistes graciosos e houbo moi poucas respostas que sinalaran os chistes como indiferentes. O chiste valorado como máis ofensivo é o da comparación das mulleres coas pelotas do frontón, seguido do da lapidación, que tamén foi indicado como non gracioso por un número destacado de persoas, en comparación co resto dos chistes. Malia isto, en xeral a meirande parte dos chistes foron ben valorados.

Para coñecer cales son os máis divertidos agrupáronse as respostas “fíxome moita graza” e “é bastante divertido”, xa que malia sinalar graos diferentes comicidade, indican que o chiste logrou o seu obxectivo: divertir ao destinatario. Así pois, os chistes do Holocausto, do orgullo gay e da verborrea das mulleres foron sinalados como os máis graciosos polos participantes, un 54% dos participantes marcou unha destas dúas opcións neles. Destes datos pódese concluír que os chistes cun contido de violencia explícita cara a un colectivo son os que xeran máis rexeitamento, pois orixinaron menos divertimento entre os participantes, aínda que outros participantes valoraron ben o humor agresivo ou resultoulles indiferente. A Táboa 1, que se amosa a continuación, ilustra as respostas segundo cada un dos chistes e memes da enquisa:



Táboa 1

*Respostas marcadas na avaliación dos chistes e memes do cuestionario*



A continuación procederase á exposición e análise das respostas ás preguntas do cuestionario. A primeira delas ten que ver coa predisposición dos participantes a censurar algúns dos chistes anteriores. Hai dúas perspectivas posibles: os que están a favor da censura e os que non. Entre estes últimos algún teñen sensibilidades diferentes, pois, aínda que non están a favor da censura, si que a aplicarían a algún dos chistes ou memes. Só se atopou un 23% de persoas a favor da censura (os informantes 1, 2 e 8<sup>10</sup>) que xustifican a

<sup>10</sup> Nesta parte do traballo os números representan o número de cada informante, evitando así a repetición de fórmulas que o indiquen.

súa decisión no feito de que este tipo de humor discrimina a colectivos marxinados, aumentando os estereotipos, as conductas discriminatorias e os prexuízos cara a estes. Sinalan que este humor non aporta nada positivo e que ten un marcado carácter daniño porque, mentres siga sendo aceptado e compartido, seguirá formando parte do ideario colectivo, estigmatizando e infravalorando. Desta maneira, comprenden que a censura é un método efectivo para romper cunha tradición denigrante coas minorías, pois os chistes, como parte do sistema socio-cultural do que formamos parte, non só reflicten os valores que historicamente imperaron na nosa sociedade, senón que tamén os perpetúan a través da repetición e difusión destes.

O informante 8, pola súa banda, está a favor da censura, mais só dos chistes que fan referencia directa a actos de violencia machista e que considera que “non se deben facer nin de forma humorística, xa que reflexan a realidade social”. Esta persoa considera que non se debe facer humor sobre situacións de agresión, xa que pode minimizar o asunto. Con todo, fronte a esta perspectiva podería darse a actitude contraria e considerar que este tipo de humor é unha chamada de atención sobre o que está a acontecer na nosa sociedade e non unha forma de burla ou desprezo ás vítimas.

Entre as persoas que decidiron non censurar os chistes pódense atopar diferentes argumentos da súa decisión. Por unha banda, outro 23% (9, 3 e 11) sinalan que non é un método eficiente para eliminar a denigración e os comportamentos nocivos cos colectivos, pois mediante a censura pódense reforzar os estereotipos que se atribúen aos colectivos, tendo o efecto contrario ao esperado. Algúns apuntan o feito de que ao perpetuar e difundir ideas discriminatorias, estes chistes poden influenciar a quen non teña conciencia do contido que transmiten, polo que haberá quen interiorice estas ideas. Ante isto apostan por analizar e explicar aos demais por que non é axeitado realizar este tipo de humor. Esta perspectiva parece concordar coa de Argüello (2016: 37) quen apuntaba que as persoas interpretan o humor de denigración desde una mentalidade acrítica, posto que é humor, o que fomenta que sexan permisivos con estas actitudes e prexuízos, e presenten maior disposición á discriminación.

Só houbo un participante (6) que sinalou que a censura deste humor ataca a liberdade de expresión e que, polo tanto, lograría o efecto contrario ao buscado. Ademais, citando a Zizek, afirma que o emprego deste humor é valioso para a superación das tensións raciais. É sorprendente que entre todos os informantes contrarios á censura só un aludise á liberdade de expresión, xa que esta ten un peso importante no debate da esfera pública,

mais non semella tan relevante nas argumentacións ou nas posturas dos entrevistados. Como se viu ao longo do traballo, a liberdade de expresión é recollida nas declaracións de dereitos como un dereito “limitado” polos dereitos dos outros.

Dende outras posturas (7 e 4), un 15%, se argumenta que “o humor é humor”, polo que non se pode censurar precisamente polo seu carácter ficticio e de divertimento, pois lembremos que o humor pertence ao modo comunicativo *non-bona fide*, segundo Raskin. Algúns dos informantes situados nesta perspectiva apuntan á necesidade de termos en conta o contexto no que se conta o chiste, xa que son conscientes de que pode ferir dependendo da audiencia ante a que se faga o humor. Consideran que o humor é unha arma de dobre fío, pois pode divertir ou pode ofender, polo que se debe concienciar do perigo do humor de denigración e fomentar o seu uso só en confianza, sabendo que non se danará a ninguén. Con todo, preguntámonos se é isto suficiente, xa que non facer este humor diante de persoas pertencentes ao colectivo denigrado ou sensibilizadas con este só asegura evitar a ofensa. Se partimos dos traballos sobre o impacto na sociedade do humor de denigración, poderíase argumentar que este humor tamén é nocivo en contextos de confianza ou “seguros”, xa que pode influenciar as actitudes doutras persoas cara ao colectivo.

Consideran que estes chistes poden ferir se son usados “de forma non humorística”, mais cabería por tanto volver ao debate dos especialistas sobre como saber a intencionalidade do emisor. A postura mantida neste traballo é de que a intención non é o relevante, senón o feito de que coa emisión do chiste estase facendo referencia e perpetuando unha tradición de discriminación, xa sexa compartida polo falante ou non. Así, a responsabilidade do falante reside no carácter citacional do chiste e non na súa propia intención de ofender, pois non sempre temos coñecemento de quen realiza este humor para danar aos outros e quen o utiliza simplemente por divertimento.

O informante 13 expón que, malia non resultarlle graciosos algúns deles, non os censuraría porque, en comparación con outros chistes deste tipo, estes non resultan tan ofensivos. Outro informante (10), pola súa parte, sinala que valoraría a ideoloxía da persoa que os emite, o que leva a deducir que na consideración da ofensa do humor ten gran peso a ideoloxía e, probablemente, a identidade do falante. Esta postura remite tamén a algúns dos debates entre os expertos, sobre todo na liña da ética do humor, na que ten diferente consideración se o humor é feito sobre os outros ou sobre min mesmo ou o meu

grupo, sendo a primeira opción un exemplo de humor negativo e a segundo un exemplo do humor desexable.

O participante 12 afirma que non se pode censurar este tipo de humor, xa que unha boa parte do humor se basea na burla a conta dos estereotipos. Ademais disto, manifesta que botou en falta no cuestionario “os que se burlarían do meu”. Finalmente, o informante 5 apunta que non censuraría porque todos lle resultaron graciosos, a excepción do meme sobre o orgullo gay, que “é bastante malo”. Así pois, o criterio deste reside no divertimento que producen e non considera en ningún momento se se trata de un humor discriminatorio.

Así pois, pódense apreciar diferentes sensibilidades e opinións sobre a censura do humor. A meirande parte delas parten da concienciación sobre a transmisión de valores e actitudes a través do humor e dentro destas algunhas optan pola censura e outras non a consideran unha solución axeitada. Dentro desta postura, as persoas que decidiron non censurar tamén sinalaron a importancia do contexto no que se dá o chiste, o emisor ou a importancia de educar á sociedade para unha comprensión crítica do humor. Outras persoas sinalaron feitos como a liberdade de expresión, a importancia da comicidade ou que o humor é un modo de comunicación NBF, o que exclúe a posibilidade de censura.

A segunda das preguntas ten que ver coa adscripción dos participantes a algún grupo social concreto e a súa concordancia con algún movemento ideolóxico. Os informantes 2, 4, 6 e 5, un 31%, afirmaron que non pertencían nin concordaban con ningún grupo ou ideoloxía, mentres que o resto dos participantes (69%) si sinalaron a súa vinculación con algún colectivo. Así pois, as ideoloxías ou grupos sociais sinalados foron os seguintes: o feminismo un 56% (1, 9, 13<sup>11</sup>, 10, 11), o colectivo LGTB un 44% (8, 13, 10, 11), o budismo un 11% (8), o nacionalismo e o antifascismo outro 11% (10). Algúns dos participantes sinalaron que non se identificaban completamente con algúns dos grupos sinalados, como é o caso do número 8, mais que si concordaban coas liñas xerais. Outros, como é o caso das persoas 3 e 12, afirman identificarse con certos colectivos e movementos, e incluso participar nestes, mais non explican cales son. Por último, o informante 7 apunta que simplemente considera que todos somos iguais e que temos os mesmos dereitos e deberes.

---

<sup>11</sup> Os participantes 9 e 13 apuntaron que concordaban co feminismo de esquerdas, concretamente.

Malia que as respostas a esta pregunta son, nalgúns casos, escasas ou pouco concretas, en xeral pódese concluír que a meirande parte dos enquisados se identifica con algunha ideoloxía ou grupo social. Entre as respostas maioritarias destaca o feminismo, seguido do colectivo LGTB, que moitas veces se dan nunha mesma persoa. Posteriormente teranse en conta estes datos en relación co resto das respostas da enquisa para poder coñecer se a súa vinculación con colectivos sociais e ideolóxicos está relacionada coa súa percepción do humor.

A terceira das preguntas versa sobre se consideran que exista algún tipo de relación entre a ideoloxía e o humor, e se isto pode afectar ao grao de comicidade co que se interpretan os chistes. Só un 15% (3 e 6) sinalou que non había ningún tipo de relación coa ideoloxía. A primeira delas afirmou que, baseándose na súa experiencia, isto dependía da forma de ser do individuo e non das ideas que este poida ter. A segunda explicou que non hai relación entre humor e ideoloxía, o que podería apuntar a que considera que o humor é totalmente neutro, que é simplemente humor. Ademais, sinalou que, malia este feito, a ideoloxía si pode afectar ao grao de comicidade co que se interpretan os chistes, xa que a ideoloxía impregna todo e “o radicalismo está excesivamente cargado de ideoloxía e perxudica á comicidade”. Así pois, a súa postura pode interpretarse como que o humor como produción non se ve afectado pola ideoloxía, mais no sentido da recepción si hai unha ideoloxía censora.

Aínda que a maioría dos participantes considera que o humor e a ideoloxía están relacionados e que pode afectar ao grao de comicidade co que entendemos os chistes, existen posturas moi diversas. A meirande parte (85%) consideran que afecta á maneira na que interpretamos o humor, pois canto máis próxima para o destinatario sexa a causa parodiada máis pode afectarlle (10 e 11). Dentro desta visión hai diferentes posturas, dúas delas totalmente contrarias. A primeira (4) considera que a sensibilización cos movementos actuais implica a censura de humor sobre morte e cadáveres, homofobia, racismo... Afirma que a ideoloxía marca moitos límites na mente do ser humano, polo que cando se parodian os valores doutras persoas estas oféndense. A outra perspectiva non semella ver a ideoloxía como unha barreira, senón como unha toma de conciencia: argúmentase que desde as posturas ideolóxicas máis conservadoras non se atende a como afecta o humor, polo que os emisores adoitan ser persoas privilexiadas (2 e 1), apuntando así á importancia do poder e da identidade de quen conta e quen interpreta un chiste.

Noutra liña máis centrada no receptor apúntase á importancia do contexto e da audiencia, pois “moitas veces este tipo de chistes non se farían fóra dun grupo de confianza ou se a intención non fose ofender” (13). Unha vez máis os participantes apuntan á cuestión da intención, mais cabe lembrar que sobre a intención prevalece o carácter citacional da linguaxe (Butler, 2004). Arguméntase tamén que a ideoloxía non só afecta a se nos ofendemos, tamén ao tipo de humor que preferimos, normalmente aquel que denigra ao exogrupo, como o humor sobre ideoloxías contrarias á propia (9). Incídese na idea do sistema sociocultural do que formamos parte como marco de coñecemento común sobre os prexuízos, estereotipos e valores compartidos, que serven para comprender o humor, aínda que non concordemos con esas conviccións. Así pois, se o sistema cambia, como está ocorrendo co auxe do feminismo, os chistes sobre violacións ou agresións a mulleres deben ser cousa do pasado (9 e 12).

Outras persoas entenden que a apreciación dun chiste depende de se a audiencia comparte as ideas que se manifestan nel, pois son chistes xa enfocados a este público (5). O que fica claro é que, dependendo da ideoloxía, o humor pode ser só humor ou pode ser ofensivo. Algúns apuntan que hai que ser capaces de “deixalo ir”, pois é só humor e o que busca principalmente é divertir e non danar (8). Deste xeito, “se tes a túa ideoloxía clara e tomas os chistes con humor, non debería haber problemas” (7).

Finalmente, aos participantes pedíuselles por escrito algunha broma ou chiste que lles resulte gracioso. Estes se analizarán seguindo, na medida do posible, os recursos sinalados por Ermida (2003). Un 23% (1, 3, 8) non contestou a esta pregunta, feito esperable, xa que ter que poñer por escrito un chiste non sempre é unha tarefa sinxela e menos no contexto dunha enquisa. Un 39% amosou a súa preferencia polo humor absurdo (2, 13, 11, 6 e 9), como ocorre no seguinte chiste (A) extraído das respostas. Outros exemplos deste humor son os memes de gatos (9) ou os memes en portugués de Laranjo (13). Este tipo de humor é o único que non vulnera ningún límite social (Kuipers, 2006: 122), polo que non ofenden a ningún tipo de colectivo:

A) ¿Qué le dice un espagueti a otro?

- Oye mi cuerpo pide salsa

Outras persoas tamén fixeron chistes deste tipo que se trataron por separado porque ademais inclúen xogos fonéticos ou morfolóxicos. Os dous se recollen a continuación e cada un deles corresponde respectivamente aos informantes 6 e 9. O chiste B é un

exemplo de mimetismo, pois utiliza a estratexia de creación de formas distorsionadas, foneticamente suxestivas, a través dun principio de mimetismo que imita partes de palabras a imaxe doutras (Ermida, 2003: 71). Neste caso o enunciado “apaga la luz” pasa a amosarse como “a-pagalalú”, imitando a hipotética fala dun pavo. Por outra banda, o chiste C explora o fenómeno do calembur, figura fonética na que palabras ou estruturas sintácticas diferentes semántica e graficamente son homófonas. Isto ocorre ao reagrupar doutro modo as palabras Broco e Lee, aludindo ao apelido de Bruce Lee. Combinándoas xorde outra palabra cun significado diferente: “brócoli”. Os chistes A e B utilizan o recurso dos mundos posibles, propio do humor absurdo. Pois desafían o coñecemento do mundo real tal e como o concibimos ao presentar situacións pertencentes a un mundo totalmente ficticio que se torna posible porque é accesible desde o mundo real (2003: 104-108).

B) Que lle di un pavo a outro pola noite?

- A-pagalalú

C) Como se chama o irmán vegano de Bruce Lee?

- Brocoli

Por outra banda, o chiste D do informante 7 non é xa de humor absurdo, posto que pertence na clasificación de Kuipers (2006: 122) aos chistes sobre deficiencias e desviacións sociais. Nel paródíase a tartamudez, xa que o tateo non estaba rindo, senón pedido xamón. O destinatario debe, polo tanto, interpretar que o tartamudo repetiría a sílaba “ja” en repetidas ocasións, como se estivese a rir. Sería polo tanto un xogo grafolóxico que se crea na mente da audiencia ao asociar a fala tateo coa maneira de representar graficamente o riso.

D) Todo eran risas hasta que nos dimos cuenta de que el tartamudo quería jamón.

Un 15% propuxo chistes que abordan cuestións censurables socialmente e que se poden clasificar como do tipo de enfermidade, sufrimento e morte. O primeiro deles parodia unha situación sobre o aborto comparando a unha muller cunha fotocopiadora (5). O segundo xoga coa morte e tamén implica un dobre sentido en inglés (4), xa que explota a polisemia do verbo *hang*: o significado de colgar de algún sitio e o significado de pasar tempo nun lugar concreto.

E) Titular de periódico: “Mujer da a luz a septillizos tras sufrir 5 abortos”.

Tweet de una persona respondiendo: “Como cuando pruebas imprimir varias veces y la fotocopiadora imprime todo de una vez”.

F) Un meme no que aparece “Just hanging in the park with the kids”. E aparece unha muller e dous fillos colgando dunha árbore. Obviamente están mortos e os seus cadáveres están en avanzado estado de putrefacción.

Outro 15% sinalou que disfrutaban tamén con programas de humor, memes e chistes de política (9 e 10), como o programa como “No te metas en política” do Youtube. Só un 8% propuxo chistes alternativos (5), aproveitando o carácter maleable destes. A partir do chiste orixinal de “que é un negro na neve?” propuxeron o seguinte, no que a agresión contra a persoa negra trócase por unha persoa branca:

G) Que fai un branco nun fondo negro?

- Un branco perfecto

Desta análise dos chistes propostos polos participantes pódense establecer varias tendencias humorísticas entre eles. En primeiro lugar, os memes semellan ter unha gran acollida entre eles, xa que a meirande parte ou describiron un ou afirmaron que disfrutaban de memes dalgún tipo. O posible éxito deste tipo de humor pode deberse ao formato do mesmo, pois ao combinar a imaxe e o texto facilita a súa eficiencia humorística a través de internet e das redes sociais. Outro feito relevante é que os chistes con xogos grafolóxicos, fonéticos ou semánticos son habituais entre as propostas humorísticas realizadas. Estes recursos, ademais de triunfar oralmente, tamén acadan bastante éxito por escrito, xa que, polo xeral, teñen un compoñente visual que funciona ben e que chama a atención. Finalmente, a meirande parte das persoas entrevistadas propuxeron chistes con estrutura de pregunta-resposta, o que leva á conclusión de que esta fórmula textual humorística é unha das máis exitosas para o chiste humorístico ou *canned joke*.

Aínda que as posturas respecto ao humor son variadas entre as 13 persoas participantes, pódense sinalar tres grupos diferenciados baseándonos nas respostas anteriores. O primeiro grupo está composto polo 23% dos participantes, os informantes 1, 2 e 8, que comparten o mesmo perfil: todos censurarían os chistes anteriores porque discriminan a colectivos e perpetúan prexuízos na sociedade. As súas reaccións aos memes e chistes na primeira parte da enquisa adoitan ser negativas: prevalecen as opcións de non consideralo gracioso ou de ser ofensivo. Só unha delas non se identifica con un



grupo ou ideoloxía, as demais co budismo, feminismo e o movemento LGTB. Dúas persoas deste grupo non responderon con algunha broma que lles resultara divertida, só unha indicou que prefería o humor absurdo.

O segundo grupo está composto tamén por outro 23% de participantes, os informantes 4, 5 e 6. Todos estes se caracterizan por non censurar estes chistes, apelando ao seu uso en confianza, a liberdade de expresión, e que se trata dun arma de dobre fío que pode servir para superar tensións sociais. Todos os membros deste grupo indicaron maioritariamente que os chistes da enquisa eran moi graciosos ou bastante divertidos. Ademais, ningún destes participantes se identifica con un colectivo ou ideoloxía concreta. Entre as súas respostas á relación entre ideoloxía e humor danse os argumentos de que a ideoloxía e o radicalismo marca moitos límites mentais e prexudica a comicidade. Os chistes que propoñen son “a-pagalalú”, “hanging in the park” e a comparación do aborto coas impresoras.

O terceiro grupo está formado polo 54% do total, os participantes 3, 7, 9, 10, 11, 12 e 13. Ningún destes participantes está a favor da censura: non o consideran un método eficiente, malia que son conscientes de que os chistes transmiten e manteñen actitudes e estereotipos na sociedade. A súa valoración dos chistes é dispar, unhas poucas persoas consideran que maioritariamente son pouco graciosos e problemáticos, mentres que outras mostran unha maior variación nas súas apreciacións: consideran algúns chistes malos ou ofensivos, mentres que outros lles resultan hilarantes. Afirmen pertencer a movementos feministas, nacionalistas, antifascistas, crer na igualdade de todas as persoas, ou formar parte do colectivo LGTB. Ademais, hai dous informantes que expresan identificarse e participar en certos grupos, mais non sinalan cales son. Así pois, é o grupo que amosa maior diversidade de identidades. Só unha das persoas non respondeu cun chiste á última pregunta. O resto sinalaron o humor absurdo e político como o seu favorito. Os chistes destes participantes foron o do brócoli, o espaguete e o tatexo, malia que este último non é un exemplo de humor absurdo ou político, senón que parodia a fala tartamuda. Así pois, este chiste é sobre un dos defectos que máis se ridiculiza e que afecta ás persoas con hándicaps.

Os datos amosan a diverxencia de consideracións na sociedade sobre o humor de denigración e os seus límites. En xeral, pódese sinalar que a meirande parte dos participantes son conscientes dos prexuízos que este transmite, mais non entenden que sexa a censura o medio para rematar cos estereotipos e actitudes que perpetúa. Propoñen

facér crítica deste, pois non deixa de ser humor, mais optar por outros tipos como o humor absurdo, o humor político ou reivindicativo. Das diferentes respostas pódese observar a dificultade para abordar o humor, debido a que este é un fenómeno complexo que non pode ser estudado desde perspectivas simplistas que non atendan á multiplicidade de factores que interveñen no debate.

## 4. Conclusións

Ao longo do traballo púidose observar a enorme complexidade do humor, o que supuxo que fose un fenómeno abordado por diferentes disciplinas ao longo da historia. Malia as diferentes manifestacións que pode tomar, centrámonos no humor verbal de denigración ou ofensa a través de chistes e memes. Como se sinalou, o estudo destas dúas manifestacións humorísticas débese a que son de base popular, con moita difusión, breves, autosuficientes e reproducidos sempre con intención lúdica debido ao seu carácter fixado. A denigración que se dá no humor débese a que é un produto social e cultural, como a lingua, que reflicte os valores e actitudes imperantes na sociedade. Así pois, como se viu, o humor pode unir aos grupos, mais tamén pode diferenciarlos. O debate social sobre os límites do humor está moi relacionado coa difusión do humor de denigración mediante as redes sociais. As particularidades que Internet posúe como son os límites difusos entre o privado e o público, a enorme liberdade de expresión, o anonimato e unha maior propagación, foron os factores que favoreceron a auxe de novos tipos de humor e do humor de denigración.

No traballo abordáronse diferentes teorías, conceptos e autores que fixeron aportacións relevantes ao asunto dos límites do humor. Das tres teorías sinalouse a da superioridade como a fundamental no traballo, xa que moitas das achegas desta, sobre todo as das últimas décadas, son relevantes para a investigación, pois non se centra tanto no individual, senón na cohesión grupal e no mantemento do poder. A teoría da incongruencia é tamén fundamental nun estudo lingüístico do humor, xa que pon o foco de atención na ruptura das expectativas e ten un marcado carácter esencialista.

Con todo, non nos limitamos ás tres teorías clásicas, pois se atendeu tamén ás aportacións de Raskin e Attardo, fundamentais por ser as primeiras teorías lingüísticas do humor. Tamén foron especialmente relevantes as teorías propostas por Yamaguchi, Sperber e Wilson, Carrell e Yus. Todos estes autores trataron a importancia da violación das máximas conversacionais de Grice, o paradoxo da cooperatividade dun texto humorístico, o control do falante sobre o proceso interpretativo para lograr o humor, a importancia da identidade do humorista e da audiencia como axente avaliador da ofensividade, o modo e as máximas *non-bona fide*.

O groso do traballo centrouse nas teorías da descortesía, a ética do humor, o humor errado e o humor de denigración. Estas perspectivas, combinadas coas aportacións da

hixiene verbal, xa contribuían dunha maneira máis directa ao debate sobre os límites do humor. Segundo a descortesía, no humor agresivo comprométense as *faces* dos interlocutores, pois cando o humor de denigración non se considera “só humor”, pódese interpretar que o destinatario non ten sentido do humor, ou ben que o emisor é culpable da perpetuación de estereotipos machistas, racistas, homófobos... Estas teorías insisten na natureza co-construída do humor, pois este non existe de maneira illada na realidade. Ademais, a descortesía permite ver un *continuum* entre cortesía e descortesía, o que explica por que o humor de denigración pode ser interpretado como descortés ou non.

No estudo tamén se tiveron en conta as achegas dos autores sobre a identidade e a imaxe social. Culpeper sinalaba a *social identity face*, mentres que Tajfel e Turner trataban a Teoría da Identidade Social. Estas posturas foron relevantes posto que inciden na identidade en termos grupais e non individuais. Este feito é moi relevante, xa que no estudo dos límites do humor non se pretende dar resposta a ofensas contra un suxeito concreto, senón a aquelas que teñen que ver coa agresividade e os estereotipos contra grupos sociais, concretamente aqueles que foron marxinados ou denigrados ao longo da historia. Neste punto cobrou especial relevancia a hixiene verbal, xa que considera que a linguaxe de odio funciona mediante a repetición, polo que o problema reside no carácter citacional e non na intención concreta que poida ter o falante. Isto contrasta coa des-responsabilidade do humor proposta por varios autores, que leva a considerar que o humor só é humor.

Outros temas de gran relevancia na investigación foron o contraste entre os chistes de relixión, poder, enfermidade e catástrofes, que xeralmente gozan de gran aceptación, fronte aos *hurtful jokes* ofensivos, estereotipadores e cara ás minorías. Así pois, é lóxico que se amosaran perspectivas que tentaban resolver a cuestión de se hai unha incompatibilidade entre o humor e a moral. A ética do humor foi moi útil desde un punto de vista teórico, mais aposta pola censura como medio para erradicar a denigración, feito amplamente cuestionado ao longo do traballo. Tamén se tivo en conta a liberdade de expresión como marco no que considerar a cuestión, xa que este adoita ser un dos argumentos na defensa do humor de denigración. Como se viu, segundo algúns autores, o problema da perpetuación deste humor é o argumento de que só se está a brincar, mais é necesario tamén comprender que o humor non se limita só ao contido, é dicir, ao estereotipo, senón que tamén depende do contexto en gran medida. Con todo, a meirande parte dos autores revisados coincidiron en que o humor de denigración sempre favorece

que, polo feito de ser humor, se considere de maneira acrítica o contido que transmite e que, polo tanto, sexa asumido como algo trivial.

O estudo dos chistes e memes recollidos no cuestionario amosou a importancia de que os interlocutores coñezan, por unha banda, os valores, prácticas e crenzas sociais; por outra, posúan coñecementos da cultura popular que se combinan cos anteriores para lograr os efectos cómicos. Por outra parte, a análise das aportacións dos informantes ofreceu conclusións, con todo, dunha validez provisional, dada a escaseza do corpus usado. Os participantes contribuíron a unha (re)definición do humor, pois non só amosaron o que lles resultaba cómico, tamén interviñeron na delimitación do concepto ao responder con brincadeiras que lles resultaban graciosas ou mesmo ao valorar a influencia das ideoloxías no humor. Mediante estes datos abordáronse cuestións sobre o que se considera cómico, así como o límite entre a comicidade e a humillación ou inxuria. Tamén resultou relevante atender a se consideraban que o humor é un medio de discriminación e cales foron os motivos para consideralo así. Ademais, abordouse o feito de se podemos ou debemos censurar o humor, atendendo ás posibles consecuencias da súa censura. Deste xeito, tentouse reflexionar sobre as posibles razóns que orixinaron un debate deste tipo na sociedade e os diferentes argumentos e posturas dentro deste.

Malia a diferenza de perspectivas e o escaso número de participantes na enquisa, púidose distinguir entre tres posibles grupos de opinión. O grupo maioritario, composto polo 54% dos informantes, coincidiu nos seguintes aspectos: os chistes perpetúan estereotipos, xa que forman parte do sistema socio-cultural, mais a censura non é un método efectivo para erradicar a discriminación, pois debemos educar na concienciación sobre o contido que transmite o humor de denigración para así consideralo desde unha perspectiva non-trivial e acrítica. Con todo, cabe volver destacar o feito de que se trata de conclusións de validez provisional, xa que o humor non é universal e depende de diferentes factores sociais, contextuais e lingüísticos. Así pois, as perspectivas dependen en gran medida do grupo social, como se puido ver na análise das respostas. Dados os límites da mostra utilizada, a intención da autora do presente traballo é a de realizar no futuro un estudo máis amplo e pormenorizado que pretenda definir o humor na Galiza actual.

## 5. Bibliografía

- ALLAN, KEITH & BURRIDGE, KATE (2006): *Forbidden words: taboo and the censoring of language*. Cambridge; New York: Cambridge University Press.
- ARGÜELLO GUTIÉRREZ, CATALINA (2016): *Función social del humor: Efectos del humor de denigración sobre los estereotipos* (Tese doutoral). Universidade de Granada, España.
- ATTARDO, SALVATORE & RASKIN, VICTOR (1991): “Script theory revis(it)ed: joke similarity and joke representation model. *Humor* (4) 3-4, pp. 293-347.
- ATTARDO, SALVATORE (1994): *Linguistic Theories of Humor*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- ATTARDO, SALVATORE (2001): *Humorous texts: a semantic and pragmatic analysis*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- BELL, NANCY D. (2009): “Impolite responses to failed humor”. En Norrick, Neal R. & Chiaro, Delia (eds.) *Humor in Interaction* (pp. 143-164). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- BILLIG, MICHAEL (2009): “Violent Racist Jokes”. En Pickering, Michael & Lockyer, Sharon (eds.) *Beyond a joke: The limits of Humour* (pp. 27-46). New York : Palgrave Macmillan.
- BREMMER, JAN & ROODENBURG, HERMAN (1999): “Introducción: humor e historia”. En Bremmer, Jan & Roodenburg, Herman (coord.) *Una historia cultural del humor* (pp. 1- 10). Madrid: Sequitur, D.L.
- BROWN, PENELOPE & LEVINSON, STEPHEN (1987): *Politeness: Some Universals in Language Use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BUTLER, JUDITH (2004): *Lenguaje, poder e identidad*. Madrid: Síntesis.
- CAMERON, DEBORAH (1995): *Verbal hygiene*. London: Routledge.
- CARRELL, AMY THOMAS (1993): *Audience/community, situation, and language: A linguistic/rhetorical theory of verbal humor* (Tese doutoral). Purdue University, United States.
- CRITCHLEY, SIMON (2010): *Sobre el humor*. Santander: Quálea.
- CULPEPER, JONATHAN (2011): *Impoliteness. Using Language to Cause Offence*.

- DE LA CRUZ CABANILLAS, ISABEL & TEJEDOR MARTÍNEZ, CRISTINA (1999): “El sexismo en el lenguaje y lo políticamente correcto”. En Fernández de la Torre Madueño, & Medina Guerra & Taillefer de Haya (Eds.), *El sexismo en el lenguaje. II*, pp. 77-98. Málaga: Servicio de Publicaciones, Centro de Ediciones de la Diputación Provincial de Málaga (CEDMA).
- DE SOUSA, RONALD (1987): “When Is It Wrong to Laugh?” En Morreal, John (ed.) *The Philosophy of Laughter and Humor* (pp. 226-249). New York: State University of New York Press.
- DRIESSEN, HENK (1999): “Humor, risa y trabajo de campo: apuntes desde la antropología”. En Bremmer, Jan & Roodenburg, Herman (coord.) *Una historia cultural del humor* (pp. 227-246). Madrid: Sequitur, D.L.
- ERMIDA, ISABEL (2003): *Humor, linguagem e narrativa: para uma análise do discurso literario cómico*. Braga: Universidade do Minho, Centro de Estudos Humanísticos.
- FORD, T. E., RICHARDSON, K., & PETIT, W. E. (2015). Disparagement humor and prejudice: Contemporary theory and research. *Humor*, 28(2), 171–186.
- GOFFMAN, ERVIN (1967): *Interactional Ritual: Essays on Face-to-face Behavior*. New York: Anchor Books.
- HEMPELMANN, CHRISTIAN F. & SAMSON, ANDREA C. (2008): “Cartoons: drawn jokes?”. En Raskin, Victor (ed.) *The Primer of Humor Research* (pp. 609-640). Berlin: Mouton de Gruyter.
- HÖSLE, VITTORIO (2002): *Woody Allen. Filosofía del humor*. Barcelona: Tusquets.
- HOWITT, DENNIS & OWUSU-BEMPAH, KWAME (2009): “Race and Ethnicity in Popular Humour”. En Pickering, Michael & Lockyer, Sharon (eds.) *Beyond a joke: The limits of Humour* (pp. 47-64). New York : Palgrave Macmillan.
- KUIPERS, GISELINDE (2006): *Good humor, bad taste: a sociology of the joke*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- KUIPERS, GISELINDE (2008): “The sociology of humor”. En Raskin, Victor (ed.) *The Primer of Humor Research* (pp. 361-398). Berlin: Mouton de Gruyter.

- MORREALL, JOHN (1983): *Taking laughter seriously*. Albany: State University of New York.
- MORREALL, JOHN (2010): “Comic Vices and Comic Virtues”. *Humor: International Journal of Humor Research*, 23 (1), 1-26.
- MOURE, TERESA (2015): “A correção política: movimento transformador ou castração deliberada?”, *Sermos Galiza*, xuño de 2015.
- PAYRATÓ, LLUÍS (2018): *Introducción a la pragmática. Una perspectiva sobre el lenguaje en acción*. Madrid: Síntesis.
- PICKERING, MICHAEL & LOCKYER, SHARON (2009): “Introduction. The Ethics and Aesthetics of Humour and Comedy”. En Pickering, Michael & Lockyer, Sharon (eds.) *Beyond a joke: The limits of Humour* (pp. 1-26). New York : Palgrave Macmillan.
- RASKIN, VICTOR (1985): *Semantic Mechanisms of Humor*. Dordrecht/Boston/Lancaster: D. Reidel.
- RODRÍGUEZ GARCÍA, MARÍA (2015): “Humor y libertad de expresión: Charlie Hebdo y Je ne suis pas Charlie”. En Guadarrama Rico, Luis Alfonso & Suárez Villegas, Juan Carlos & González Jiménez, María del Mar (coords.) *Desafíos éticos de la comunicación en la era digital:III Congreso Internacional de Ética de la Comunicación, libro de actas*, pp. 198-203.
- SIURANA APARISI, JUAN CARLOS (2013): “Los rasgos de la ética del humor. Una propuesta a partir de autores contemporáneos”. *Veritas*, (29), pp. 9-31.
- SPENCER-OATEY, HELEN (2000): “Rapport management: A framework for analysis” En Spencer-Oatey, Helen (ed.) *Culturally Speaking: Managing Rapport through Talk across Cultures* (pp. 11-46). London: Continuum.
- SPENCER-OATEY, HELEN (2005): “(Im)Politeness, face and perceptions of rapport: Unpackaging their bases and interrelationships”. *Journal of Politeness Research* 1 (1), pp. 95-119.
- SPERBER, DAN & WILSON, DEIRDRE (1981): “Irony and the use-mention distinction”. En Cole, Peter (ed.), *Radical Pragmatics* (pp. 295-318). New York-London: Academic.



- SPERBER, DAN & WILSON, DEIRDRE (1986): *Relevance. Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell.
- TAJFEL, HENRI & TURNER, JOHN (1979): “An Integrative Theory of Intergroup Conflict”. En Austin, William G. & Worchel, Stephen *The Social Psychology of Intergroup Relations* (pp. 94-109). Monterey, CA: Brooks-Cole.
- TORRES SÁNCHEZ, M<sup>a</sup> ÁNGELES (1999): *Estudio pragmático del humor verbal*. Cádiz: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz.
- TRESB (15 de xaneiro de 2019). “Padre de Familia no hará más chistes homófobos”. *El Mundo*. Recuperado de: <https://www.elmundo.es/f5/mira/2019/01/15/5c3dc07f21efa0981c8b4765.htm> [12/03/2019]
- VEIRA VEIRA, JOSÉ LUIS (2018): “As teorías do humor e o cambio cultural”. *Anuario Psicología e Saúde: Revista Oficial da Sección de Psicología e Saúde do COPG* (11), pp. 9-20.
- VIGARA TAUSTE, ANA MARÍA (1994): *El chiste y la comunicación lúdica: lenguaje y praxis*. Madrid: Ediciones Libertarias.
- YAMAGUCHI, HARUHIKO (1988): “How to pull strings with words. Deceptive violations in the garden-path joke”. *Journal of Pragmatics*, (12), pp. 323-337.
- YUS, FRANCISCO (2016): *Humor and Relevance*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

## 6. Anexo I: Cuestionario

A continuación amósanse unha serie de chistes e memes. Indica na táboa a reacción que che produce cada un deles.

**Lembra que o cuestionario é totalmente anónimo, así que procura responder con sinceridade.**

1. Que teñen en común as zapatillas deportivas cos xudeus?

- Que é máis sinxelo atopalos no 39 que no 45.

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

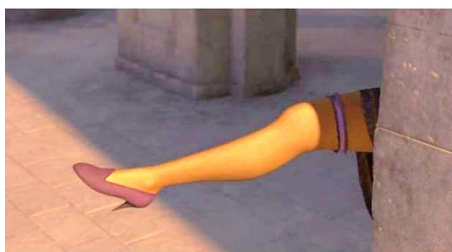
2. Van un xitano, un negro e un moro nun coche. Quen conduce?

- A garda civil

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

3.

**Cuando ves unas piernas hermosas**



**Pero son de miss España**



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

4. En que se parecen as mulleres ás pelotas do frontón?

- En que canto máis forte lles pegas, antes volven

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

5.



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

6. Un axente de policía para a un home que vai pola autoestrada conducindo. O axente preguntalle:

- Sabe que a súa muller caeu do coche hai máis dun quilómetro?

O home sorrí e exclama:

- Grazas a Deus! Pensaba que estaba quedando xordo!

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

7. Que corre máis que un negro roubando unha televisión?

- O seu irmán co DVD

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

8. Que é o primeiro que lle pasa pola cabeza a unha musulmá infiel?

- Unha pedra

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

**Responde ás seguintes preguntas:**

- 1) Censurarías algún dos anteriores chistes? Argumenta a túa resposta.
- 2) Formas parte de algún grupo social concreto? Concordas con algún movemento ideolóxico?
- 3) Cres que hai algún tipo de relación entre a ideoloxía e o humor? Cres que pode afectar ao grao de comicidade co que entendemos os chistes?
- 4) Finalmente, pon por escrito algunha broma ou chiste que che resulte gracioso.

## 7. Anexo II: Datos obtidos

### 7.1. Informante 1

A continuación amósanse unha serie de chistes e memes. Indica na táboa a reacción que che produce cada un deles.

Lembra que o cuestionario é totalmente anónimo, así que procura responder con sinceridade.

1. Que teñen en común as zapatillas deportivas cos xudeus?

- Que é máis sinxelo atopalos no 39 que no 45.

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

2. Van un xitano, un negro e un moro nun coche. Quen conduce?

- A garda civil

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

3.

Cuando ves unas piernas hermosas



Pero son de miss España



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

4. En que se parecen as mulleres ás pelotas do frontón?

- En que canto máis forte lles pegas, antes volven

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------



5.



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

6. Un axente de policía para a un home que vai pola autoestrada conducindo. O axente preguntalle:

- Sabe que a súa muller caeu do coche hai máis dun quilómetro?

O home sorri e exclama:

- Gracias a Deus! Pensaba que estaba quedando xordo!

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

7. Que corre máis que un negro roubando unha televisión?

- O seu irmán co DVD

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

8. Que é o primeiro que lle pasa pola cabeza a unha musulmá infiel?

- Unha pedra

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

**Responde ás seguintes preguntas:**

1) Censurarías algún dos anteriores chistes? Argumenta a túa resposta.

Sí, ~~todos~~ xa que todos discriminan os distintos colectivos, ~~en grupos~~  
Ao final, o humor é unha forma máis de discriminar, neste caso.  
Ademais, aumenta os prexuízos ~~que se teñen sobre~~ e os estereotipos.  
En conclusión, tendo en conta que estes chistes son ofensivos e discriminatorios,  
~~non~~ ~~deben~~ perso que deberían censurarse pois non aportan nada positivo.

2) Formas parte de algún grupo social concreto? Concordas con algún movemento ideolóxico?

Muller  
feminismo

3) Cres que hai algún tipo de relación entre a ideoloxía e o humor? Cres que pode afectar ao grao de comicidade co que entendemos os chistes?

Sí penso que pode haber unha relación, xa que normalmente quen fai este tipo de "humor" é xente privilexiada.

4) Finalmente, pon por escrito algunha broma ou chiste que che resulte gracioso.



## 7.2. Informante 2

A continuación amósanse unha serie de chistes e memes. Indica na táboa a reacción que che produce cada un deles.

Lembra que o cuestionario é totalmente anónimo, así que procura responder con sinceridade.

1. Que teñen en común as zapatillas deportivas cos xudeus?

- Que é máis sinxelo atopalos no 39 que no 45.

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

2. Van un xitano, un negro e un moro nun coche. Quen conduce?

- A garda civil

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

3.

Cuando ves unas piernas hermosas



Pero son de miss España



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

4. En que se parecen as mulleres ás pelotas do frontón?

- En que canto máis forte lles pegas, antes volven

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------



5.



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

6. Un axente de policía para a un home que vai pola autoestrada conducindo. O axente preguntalle:

- Sabe que a súa muller caeu do coche hai máis dun quilómetro?

O home sorrí e exclama:

- Grazas a Deus! Pensaba que estaba quedando xordo!

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

7. Que corre máis que un negro roubando unha televisión?

- O seu irmán co DVD

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

8. Que é o primeiro que lle pasa pola cabeza a unha musulmá infiel?

- Unha pedra

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

**Responde ás seguintes preguntas:**

- 1) Censurarías algún dos anteriores chistes? Argumenta a túa resposta.

Si, censuraría os que perpetúan unha serie de condutas e prexuízos na sociedade sobre minorías ou grupos sociais (por etnia, relixión ou sexo) porque mentres sigan sendo aceptados e compartidos ~~se~~ seguirán formando parte do ideario colectivo e por tanto estigmatizando ou minusvalorando ~~as~~ as persoas de cada unha das minorías.

- 2) Formas parte de algún grupo social concreto? Concordas con algún movemento ideolóxico?

Non. ~~( )~~

- 3) Cres que hai algún tipo de relación entre a ideoloxía e o humor? Cres que pode afectar ao grao de comicidade co que entendemos os chistes?

Si, creo que dende as posturas ideolóxicas máis conservadoras non se ten en conta como poden afectar os chistes mentres que na esquerda hai un movemento de revisión (aínda que non é aceptado pola maioría que dalgunha forma é reaccionaria).

- 4) Finalmente, pon por escrito algunha broma ou chiste que che resulte gracioso.

\* Calgar exemplo de humor absurdo.



### 7.3. Informante 3

A continuación amósanse unha serie de chistes e memes. Indica na táboa a reacción que che produce cada un deles.

Lembra que o cuestionario é totalmente anónimo, así que procura responder con sinceridade.

1. Que teñen en común as zapatillas deportivas cos xudeus?
  - Que é máis sinxelo atopalos no 39 que no 45.

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

2. Van un xitano, un negro e un moro nun coche. Quen conduce?
  - A garda civil

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

3.

Cuando ves unas piernas hermosas



Pero son de miss España



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

4. En que se parecen as mulleres ás pelotas do frontón?
  - En que canto máis forte lles pegas, antes volven

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

5.



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

6. Un axente de policía para a un home que vai pola autoestrada conducindo. O axente preguntalle:

- Sabe que a súa muller caeu do coche hai máis dun quilómetro?

O home sorri e exclama:

- Gracias a Deus! Pensaba que estaba quedando xordo!

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

7. Que corre máis que un negro roubando unha televisión?

- O seu irmán co DVD

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

8. Que é o primeiro que lle pasa pola cabeza a unha musulmá infiel?

- Unha pedra

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------



**Responde ás seguintes preguntas:**

- 1) Censurarías algún dos anteriores chistes? Argumenta a túa resposta.

En xeral, parecéronme gratos en algúns resultáronme indiferentes, pero si que é certo que canto máis se concorre a este tipo de chistes racistas, machistas, homófobos, etc. máis o estaremos xeralizando; eu sei que son chistes, como a maioría pero sempre val a haber alguén que os crea.

- 2) Formas parte de algún grupo social concreto? Concordas con algún movemento ideolóxico?

Si que me identifico máis con algunhas ideoloxías que con outras pero non pertenzo a ningún movemento concreto.

- 3) Cres que hai algún tipo de relación entre a ideoloxía e o humor? Cres que pode afectar ao grao de comicidade co que entendemos os chistes?

Eu creo que eso non depende da ideoloxía senon da forma de ser de cada persoa, da súa forma de ver a vida; coñecín a xente de moitas ideoloxías diferentes, polo que, opino que a ideoloxía <sup>non está</sup> relacionada.

- 4) Finalmente, pon por escrito algunha broma ou chiste que che resulte gracioso.

## 7.4. Informante 4

A continuación amósanse unha serie de chistes e memes. Indica na táboa a reacción que che produce cada un deles.

Lembra que o cuestionario é totalmente anónimo, así que procura responder con sinceridade.

1. Que teñen en común as zapatillas deportivas cos xudeus?

- Que é máis sinxelo atopalos no 39 que no 45.

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

2. Van un xitano, un negro e un moro nun coche. Quen conduce?

- A garda civil

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

3.

Cuando ves unas piernas hermosas



Pero son de miss España



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

4. En que se parecen as mulleres ás pelotas do frontón?

- En que canto máis forte lles pegas, antes volven

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------



5.



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

6. Un axente de policía para a un home que vai pola autoestrada conducindo. O axente preguntalle:

- Sabe que a súa muller caeu do coche hai máis dun quilómetro?

O home sorri e exclama:

- Grazas a Deus! Pensaba que estaba quedando xordo!

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

7. Que corre máis que un negro roubando unha televisión?

- O seu irmán co DVD

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

8. Que é o primeiro que lle pasa pola cabeza a unha musulmá infiel?

- Unha pedra

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

**Responde ás seguintes preguntas:**

1) Censurarías algún dos anteriores chistes? Argumenta a túa resposta.

Non. Penso que o humor negro é unha arma de dobre filo que se pode empregar para a diversión ou para facer dano máis non penso que se deban censurar senón concienciar á xente sobre o seu perigo e que se empreguen en confianza sabendo que non danarán.

2) Formas parte de algún grupo social concreto? Concordas con algún movemento ou ningún ideolóxico?

Non.

3) Cres que hai algún tipo de relación entre a ideoloxía e o humor? Cres que pode afectar ao grao de comicidade co que entendemos os chistes?

Si. Hai xente que está moi sensibilizada cos movementos actuais e censuraría chistes que tratan sobre cadáveres, homofobia, racismo etc.

A ideoloxía marca moitos límites na mente do ser humano e normalmente este ofendese facilmente se se burlos de seus valores.

4) Finalmente, pon por escrito algunha broma ou chiste que che resulte gracioso.

Moitísimas. Un meme no que aparece:

"Just hanging in the park with the kids"

E aparece unha muller e dous fillos colgando dunha orube. Obviamente están mortos e seus cadáveres están en avanzado estado de putrefacción. É gracioso porque xoga coa morte e é un xoso de palabras en inglés.



## 7.5. Informante 5

A continuación amósanse unha serie de chistes e memes. Indica na táboa a reacción que che produce cada un deles.

Lembra que o cuestionario é totalmente anónimo, así que procura responder con sinceridade.

1. Que teñen en común as zapatillas deportivas cos xudeus?
  - Que é máis sinxelo atopalos no 39 que no 45.

Fíxome moita <input checked="" type="checkbox"/> graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
---	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

2. Van un xitano, un negro e un moro nun coche. Quen conduce?
  - A garda civil

Fíxome moita <input checked="" type="checkbox"/> graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
---	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

3.

Cuando ves unas piernas hermosas



Pero son de miss España



Fíxome moita <input checked="" type="checkbox"/> graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
---	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

4. En que se parecen as mulleres ás pelotas do frontón?
  - En que canto máis forte lles pegas, antes volven

Fíxome moita <input checked="" type="checkbox"/> graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
---	-------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

5.



Fíxome moita graza	É bastante divertido	<input checked="" type="checkbox"/> Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	---	---------------------	--------------------

6. Un axente de policía para a un home que vai pola autoestrada conducindo. O axente preguntalle:

- Sabe que a súa muller caeu do coche hai máis dun quilómetro?

O home sorrí e exclama:

- Grazas a Deus! Pensaba que estaba quedando xordo!

Fíxome moita graza	<input checked="" type="checkbox"/> É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	--	-----------------------	---------------------	--------------------

7. Que corre máis que un negro roubando unha televisión?

- O seu irmán co DVD

Fíxome moita graza	<input checked="" type="checkbox"/> É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	--	-----------------------	---------------------	--------------------

8. Que é o primeiro que lle pasa pola cabeza a unha musulmá infiel?

- Unha pedra

<input checked="" type="checkbox"/> Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------



**Responde ás seguintes preguntas:**

- 1) Censurarías algún dos anteriores chistes? Argumenta a túa resposta.

No, todo, a excepción do número 5 que os bastante mal, me han resultado graciosos.

- 2) Formas parte de algún grupo social concreto? Concordas con algún movemento ideolóxico?

No.

- 3) Cres que hai algún tipo de relación entre a ideoloxía e o humor? Cres que pode afectar ao grao de comicidade co que entendemos os chistes?

No una relación directa, sino dada por ~~los~~ aquellos que comparten una ideología. No se puede negar que hay chistes que tan solo harán gracia a personas que entiendan o compartan ciertas ideas, pues con chistes ya expresado a ellos.

- 4) Finalmente, pon por escrito algunha broma ou chiste que che resulte gracioso.

Titular periódico:

"Mujer da a luz a reptilicos tras sufrir 5 abortos"  
tweet de una persona respondiendo:

"Como cuando juegas imprimis varias veces y la fotocopadora imprime todo de una vez."

## 7.6. Informante 6

A continuación amósanse unha serie de chistes e memes. Indica na táboa a reacción que che produce cada un deles.

Lembra que o cuestionario é totalmente anónimo, así que procura responder con sinceridade.

1. Que teñen en común as zapatillas deportivas cos xudeus?

- Que é máis sinxelo atopalos no 39 que no 45.

<input checked="" type="checkbox"/> Fíxome moita graza	<input type="checkbox"/> É bastante divertido	<input type="checkbox"/> Resúltame indiferente	<input type="checkbox"/> Non é nada gracioso	<input type="checkbox"/> Resúltame ofensivo
--	---	--	--	---

2. Van un xitano, un negro e un moro nun coche. Quen conduce?

- A garda civil

<input type="checkbox"/> Fíxome moita graza	<input checked="" type="checkbox"/> É bastante divertido	<input type="checkbox"/> Resúltame indiferente	<input type="checkbox"/> Non é nada gracioso	<input type="checkbox"/> Resúltame ofensivo
---	--	--	--	---

3.

Cuando ves unas piernas hermosas



Pero son de miss España



<input type="checkbox"/> Fíxome moita graza	<input checked="" type="checkbox"/> É bastante divertido	<input type="checkbox"/> Resúltame indiferente	<input type="checkbox"/> Non é nada gracioso	<input type="checkbox"/> Resúltame ofensivo
---	--	--	--	---

4. En que se parecen as mulleres ás pelotas do frontón?

- En que canto máis forte lles pegas, antes volven

<input type="checkbox"/> Fíxome moita graza	<input checked="" type="checkbox"/> É bastante divertido	<input type="checkbox"/> Resúltame indiferente	<input type="checkbox"/> Non é nada gracioso	<input type="checkbox"/> Resúltame ofensivo
---	--	--	--	---



5.



✓ Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
----------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

6. Un axente de policía para a un home que vai pola autoestrada conducindo. O axente preguntalle:

- Sabe que a súa muller caeu do coche hai máis dun quilómetro?

O home sorrí e exclama:

- Grazas a Deus! Pensaba que estaba quedando xordo!

✓ Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
----------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

7. Que corre máis que un negro roubando unha televisión?

- O seu irmán co DVD

Fíxome moita graza	✓ É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	------------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

8. Que é o primeiro que lle pasa pola cabeza a unha musulmá infiel?

- Unha pedra

Fíxome moita graza	✓ É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	------------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

**Responde ás seguintes preguntas:**

1) Censurarías algún dos anteriores chistes? Argumenta a túa resposta.

Non, non censuraría ningún. Censurar a linguaxe é romper a liberdade de expresión da xente e posiblemente consiga o efecto contrario ao que busca. A prohibición crea curiosidade e carga a certas persoas como portadores de verdades incómodas. O filósofo Slavoj Žižek argumenta que o emprego deste humor é valioso para a superación das tensións raciais.

2) Formas parte de algún grupo social concreto? Concordas con algún movemento ideolóxico?

Non, non.

3) Cres que hai algún tipo de relación entre a ideoloxía e o humor? Cres que pode afectar ao grao de comicidade co que entendemos os chistes?

Creo que non hai ningunha relación. Si, pode afectar, a ideoloxía imprégna todo mais o radicalismo está excesivamente cargado de ideoloxía e pericula a comicidade.

4) Finalmente, pon por escrito algunha broma ou chiste que che resulte gracioso.

- ¿Que lle di un pavo a outro pavo noite?

- A - pagalele.



## 7.7. Informante 7

A continuación amósanse unha serie de chistes e memes. Indica na táboa a reacción que che produce cada un deles.

Lembra que o cuestionario é totalmente anónimo, así que procura responder con sinceridade.

1. Que teñen en común as zapatillas deportivas cos xudeus?
  - Que é máis sinxelo atopalos no 39 que no 45.

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

2. Van un xitano, un negro e un moro nun coche. Quen conduce?
  - A garda civil

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

3.

Cuando ves unas piernas hermosas



Pero son de miss España



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

4. En que se parecen as mulleres ás pelotas do frontón?
  - En que canto máis forte lles pegas, antes volven

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

5.



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

6. Un axente de policía para a un home que vai pola autoestrada conducindo. O axente preguntalle:

- Sabe que a súa muller caeu do coche hai máis dun quilómetro?

O home sorrí e exclama:

- Grazas a Deus! Pensaba que estaba quedando xordo!

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

7. Que corre máis que un negro roubando unha televisión?

- O seu irmán co DVD

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

8. Que é o primeiro que lle pasa pola cabeza a unha musulmá infiel?

- Unha pedra

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------



**Responde ás seguintes preguntas:**

1) Censurarías algún dos anteriores chistes? Argumenta a túa resposta.

Non. Creo que o humor non se pode censurar, posto que é humor. Está claro que hai que ter en conta entón o contexto para contalos, porque poden fent se son usados de formas non humanistas.

2) Formas parte de algún grupo social concreto? Concordas con algún movemento ideolóxico?

Simplemente creo que todas sonas iguais e temos os mesmos dereitos e deberes.

3) Cres que hai algún tipo de relación entre a ideoloxía e o humor? Cres que pode afectar ao grao de comicidade co que entendemos os chistes?

Non. Se tes a túa ideoloxía, claro e temos os chistes con humor, non deberia haber problemas.

4) Finalmente, pon por escrito algunha broma ou chiste que che resulte gracioso.

Todo eran risas ata que nos deron ~~o~~ conta de que o torturado quería xarcan "¡jorón!" o chiste é máis ben para o castelán.

## 7.8. Informante 8

A continuación amósanse unha serie de chistes e memes. Indica na táboa a reacción que che produce cada un deles.

Lembra que o cuestionario é totalmente anónimo, así que procura responder con sinceridade.

1. Que teñen en común as zapatillas deportivas cos xudeus?  
- Que é máis sinxelo atopalos no 39 que no 45.

Fíxome moita graza	É bastante divertido	<input checked="" type="checkbox"/> Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	---	---------------------	--------------------

2. Van un xitano, un negro e un moro nun coche. Quen conduce?  
- A garda civil

Fíxome moita graza	É bastante divertido	<input checked="" type="checkbox"/> Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	---	---------------------	--------------------

- 3.

Cuando ves unas piernas hermosas



Pero son de miss España



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	<input checked="" type="checkbox"/> Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---	--------------------

4. En que se parecen as mulleres ás pelotas do frontón?  
- En que canto máis forte lles pegas, antes volven

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	<input checked="" type="checkbox"/> Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--



5.



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	<input checked="" type="checkbox"/> Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--

6. Un axente de policía para a un home que vai pola autoestrada conducindo. O axente preguntalle:

- Sabe que a súa muller caeu do coche hai máis dun quilómetro?

O home sorrí e exclama:

- Grazas a Deus! Pensaba que estaba quedando xordo!

Fíxome moita graza	<input checked="" type="checkbox"/> É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	--	-----------------------	---------------------	--------------------

7. Que corre máis que un negro roubando unha televisión?

- O seu irmán co DVD

Fíxome moita graza	<input checked="" type="checkbox"/> É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	--	-----------------------	---------------------	--------------------

8. Que é o primeiro que lle pasa pola cabeza a unha musulmá infiel?

- Unha pedra

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	<input checked="" type="checkbox"/> Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--

**Responde ás seguintes preguntas:**

1) Censurarías algún dos anteriores chistes? Argumenta a túa resposta.

Si, censuraria o 4 e o 8 xa que fan referencia a actos de violencia machista e na miña opinión non deben facer nin de forma humorística, xa que reflexan a realidade social.

2) Formas parte de algún grupo social concreto? Concordas con algún movemento ideolóxico?

Non me sinto identificada con un único grupo social xa que non comparto totalmente as ideoloxías de ningún que coñezo, máis sintome identificada con aspectos do movemento LGTBI, e a relixión budista principalmente.

3) Cres que hai algún tipo de relación entre a ideoloxía e o humor? Cres que pode afectar ao grao de comicidade co que entendemos os chistes?

Presuposto que si. Dependendo da ideoloxía de cada un o humor pode ser iso, humor, ou converterse en algo ofensivo. Así mesmo, tamén opino que hai que ser capaces de deixalo ir pois, é humor, non sole ter unha función ofensiva.

4) Finalmente, pon por escrito algunha broma ou chiste que che resulte gracioso.



## 7.9. Informante 9

A continuación amósanse unha serie de chistes e memes. Indica na táboa a reacción que che produce cada un deles.

Lembra que o cuestionario é totalmente anónimo, así que procura responder con sinceridade.

1. Que teñen en común as zapatillas deportivas cos xudeus?
  - Que é máis sinxelo atopalos no 39 que no 45.

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	<del>Non é nada gracioso</del>	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	--------------------------------	--------------------

2. Van un xitano, un negro e un moro nun coche. Quen conduce?
  - A garda civil

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	<del>Non é nada gracioso</del>	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	--------------------------------	--------------------

- 3.

Cuando ves unas piernas hermosas



Pero son de miss España



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	<del>Non é nada gracioso</del>	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	--------------------------------	--------------------

4. En que se parecen as mulleres ás pelotas do frontón?
  - En que canto máis forte lles pegas, antes volven

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	<del>Resúltame ofensivo</del>
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	-------------------------------

5.



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	<del>Non é nada gracioso</del>	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------------------	-----------------------

6. Un axente de policía para a un home que vai pola autoestrada conducindo. O axente preguntalle:

- Sabe que a súa muller caeu do coche hai máis dun quilómetro?

O home sorrí e exclama:

- Gracias a Deus! Pensaba que estaba quedando xordo!

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	<del>Non é nada gracioso</del>	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------------------	-----------------------

7. Que corre máis que un negro roubando unha televisión?

- O seu irmán co DVD

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	<del>Non é nada gracioso</del>	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------------------	-----------------------

8. Que é o primeiro que lle pasa pola cabeza a unha musulmá infiel?

- Unha pedra

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	<del>Non é nada gracioso</del>	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	------------------------------------	-----------------------



**Responde ás seguintes preguntas:**

- 1) Censurarías algún dos anteriores chistes? Argumenta a túa resposta.

Non creo que a censura sexa un método eficiente de eliminar estes comportamentos. Mais se alguén fai un chiste deste estilo na miña presenza, explico por que non me parece adecuado.

- 2) Formas parte de algún grupo social concreto? Concordas con algún movemento ideolóxico?

Feminismo de esquerdas.

- 3) Cres que hai algún tipo de relación entre a ideoloxía e o humor? Cres que pode afectar ao grao de comicidade co que entendemos os chistes?

Por suposto, os chistes sobre políticos do PP e de VOX fanme moita graza. Por iso entendo que xente de dereitas tamén queira facer chistes sobre comunistas etc. Pero cun movemento como o do feminismo non creo que haxa exausa. Os chistes sobre pegarlle a mulleres ou violacións debencan ser cousa do pasado.

- 4) Finalmente, pon por escrito algunha broma ou chiste que che resulte gracioso.

Memes de gatitos, No Te Metas en Política e ....

- como se chama o irmán vegano de Bruce Lee?

- Brocoli ajajaja

## 7.10. Informante 10

A continuación amósanse unha serie de chistes e memes. Indica na táboa a reacción que che produce cada un deles.

Lembra que o cuestionario é totalmente anónimo, así que procura responder con sinceridade.

1. Que teñen en común as zapatillas deportivas cos xudeus?
  - Que é máis sinxelo atopalos no 39 que no 45.

Fíxome moita graza	// É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	-------------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

2. Van un xitano, un negro e un moro nun coche. Quen conduce?
  - A garda civil

Fíxome moita graza	É bastante divertido	// Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	--------------------------	---------------------	--------------------

3.

Cuando ves unas piernas hermosas



Pero son de miss España



Fíxome moita graza	// É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	-------------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

4. En que se parecen as mulleres ás pelotas do frontón?
  - En que canto máis forte lles pegas, antes volven

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente //	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	--------------------------	---------------------	--------------------



5.



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente //	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	-----------------------------	------------------------	-----------------------

6. Un axente de policía para a un home que vai pola autoestrada conducindo. O axente preguntalle:

- Sabe que a súa muller caeu do coche hai máis dun quilómetro?

O home sorri e exclama:

- Gracias a Deus! Pensaba que estaba quedando xordo!

Fíxome moita graza	É bastante divertido	// Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	-----------------------------	------------------------	-----------------------

7. Que corre máis que un negro roubando unha televisión?

- O seu irmán co DVD

Fíxome moita graza	É bastante divertido	// Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	-----------------------------	------------------------	-----------------------

8. Que é o primeiro que lle pasa pola cabeza a unha musulmá infiel?

- Unha pedra

Fíxome moita graza	// É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	----------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

**Responde ás seguintes preguntas:**

1) Censurarías algún dos anteriores chistes? Argumenta a túa resposta.

Nan os censuraría pero si valoraría a ideoloxía da persoa que os está a dicir.

2) Formas parte de algún grupo social concreto? Concordas con algún movemento ideolóxico?

concordo co movemento nacionalista, antipascista, feminista e LGBTI+.

3) Cres que hai algún tipo de relación entre a ideoloxía e o humor? Cres que pode afectar ao grao de comicidade co que entendemos os chistes?

Si, a ideoloxía dunha persoa creo que vai ligada ao humor, se unha ideoloxía mostra ~~así~~ como ves unha realidade tamén mostra a interpretación dos chistes.

4) Finalmente, pon por escrito algunha broma ou chiste que che resulte gracioso.

Nan se me ocorre ningún pero en xeral fanme gracia os chistes con carga política.



## 7.11. Informante 11

A continuación amósanse unha serie de chistes e memes. Indica na táboa a reacción que che produce cada un deles.

Lembra que o cuestionario é totalmente anónimo, así que procura responder con sinceridade.

1. Que teñen en común as zapatillas deportivas cos xudeus?
  - Que é máis sinxelo atopalos no 39 que no 45.

Fíxome moita graza	É bastante divertido <input checked="" type="checkbox"/>	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	--	-----------------------	---------------------	--------------------

2. Van un xitano, un negro e un moro nun coche. Quen conduce?
  - A garda civil

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo <input checked="" type="checkbox"/>
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--

- 3.

Cuando ves unas piernas hermosas



Pero son de miss España



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo <input checked="" type="checkbox"/>
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--

4. En que se parecen as mulleres ás pelotas do frontón?
  - En que canto máis forte lles pegas, antes volven

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo <input checked="" type="checkbox"/>
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--

5.



Fíxome moita graza	É bastante divertido <input checked="" type="checkbox"/>	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	--	-----------------------	---------------------	--------------------

6. Un axente de policía para a un home que vai pola autoestrada conducindo. O axente preguntalle:

- Sabe que a súa muller caeu do coche hai máis dun quilómetro?

O home sorrí e exclama:

- Grazas a Deus! Pensaba que estaba quedando xordo!

Fíxome moita graza	É bastante divertido <input checked="" type="checkbox"/>	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso <input checked="" type="checkbox"/>	Resúltame ofensivo
--------------------	--	-----------------------	---	--------------------

7. Que corre máis que un negro roubando unha televisión?

- O seu irmán co DVD

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso <input checked="" type="checkbox"/>	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---	--------------------

8. Que é o primeiro que lle pasa pola cabeza a unha musulmá infiel?

- Unha pedra

Fíxome moita graza	É bastante divertido <input checked="" type="checkbox"/>	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso <input checked="" type="checkbox"/>	Resúltame ofensivo
--------------------	--	-----------------------	---	--------------------



**Responde ás seguintes preguntas:**

- 1) Censurarías algún dos anteriores chistes? Argumenta a túa resposta.

No, mediante a censura se refuerzan las características que se le atribuyen a los colectivos.

- 2) Formas parte de algún grupo social concreto? Concordas con algún movemento ideolóxico?

feminismo y colectivo LGBT.

- 3) Cres que hai algún tipo de relación entre a ideoloxía e o humor? Cres que pode afectar ao grao de comicidade co que entendemos os chistes?

Sí, cuanto más cercana eres a una causa más puede afectar este tipo de humor.

- 4) Finalmente, pon por escrito algunha broma ou chiste que che resulte gracioso.

- ¿Qué le dice un espagueti a otro?  
- Oye, mi cuerpo pide salsa 🍝

## 7.12. Informante 12

A continuación amósanse unha serie de chistes e memes. Indica na táboa a reacción que che produce cada un deles.

Lembra que o cuestionario é totalmente anónimo, así que procura responder con sinceridade.

1. Que teñen en común as zapatillas deportivas cos xudeus?
  - Que é máis sinxelo atopalos no 39 que no 45.

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

2. Van un xitano, un negro e un moro nun coche. Quen conduce?
  - A garda civil

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

3.

Cuando ves unas piernas hermosas



Pero son de miss España



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

4. En que se parecen as mulleres ás pelotas do frontón?
  - En que canto máis forte lles pegas, antes volven

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------



5.



Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

6. Un axente de policía para a un home que vai pola autoestrada conducindo. O axente preguntalle:

- Sabe que a súa muller caeu do coche hai máis dun quilómetro?

O home sorrí e exclama:

- Grazas a Deus! Pensaba que estaba quedando xordo!

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

7. Que corre máis que un negro roubando unha televisión?

- O seu irmán co DVD

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

8. Que é o primeiro que lle pasa pola cabeza a unha musulmá infiel?

- Unha pedra

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

**Responde ás seguintes preguntas:**

- 1) Censurarías algún dos anteriores chistes? Argumenta a túa resposta.

Nov. Unha boa parte do humor baséase na burla a conta dos estereotipos. ~~Sen~~ Como matiz bótase en falta os que se burlarían do meu.

- 2) Formas parte de algún grupo social concreto? Concordas con algún movemento ideolóxico?

Con matizes, mais si teño <sup>mais</sup> afinidade con algúns pensamentos, e pertencio a ningún grupo.

- 3) Cres que hai algún tipo de relación entre a ideoloxía e o humor? Cres que pode afectar ao grao de comicidade co que entendemos os chistes?

Por suposto. Tem que ver coas proximizas compartidas pola sociedade, incluso aínda que non os compartamos.

- 4) Finalmente, pon por escrito algunha broma ou chiste que che resulte gracioso.

Que fai un branco nun fondo negro?

Un branco perfecto.

( Variante de un negro na neve.



## 7.13. Informante 13

A continuación amósanse unha serie de chistes e memes. Indica na táboa a reacción que che produce cada un deles.

Lembra que o cuestionario é totalmente anónimo, así que procura responder con sinceridade.

1. Que teñen en común as zapatillas deportivas cos xudeus?

- Que é máis sinxelo atopalos no 39 que no 45.

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente ✕	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-------------------------	---------------------	--------------------

2. Van un xitano, un negro e un moro nun coche. Quen conduce?

- A garda civil

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso ✕	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	-----------------------	--------------------

3.

Cuando ves unas piernas hermosas



Pero son de miss España



Fíxome moita graza	É bastante divertido ✕	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
--------------------	------------------------	-----------------------	---------------------	--------------------

4. En que se parecen as mulleres ás pelotas do frontón?

- En que canto máis forte lles pegas, antes volven

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso ✕	Resúltame ofensivo
--------------------	----------------------	-----------------------	-----------------------	--------------------

5.



Fíxome moita graza	É bastante divertido ✓	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	---------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

6. Un axente de policía para a un home que vai pola autoestrada conducindo. O axente preguntalle:

- Sabe que a súa muller caeu do coche hai máis dun quilómetro?

O home sorrí e exclama:

- Gracias a Deus! Pensaba que estaba quedando xordo!

Fíxome moita graza	É bastante divertido ✓	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso	Resúltame ofensivo
-----------------------	---------------------------	--------------------------	------------------------	-----------------------

7. Que corre máis que un negro roubando unha televisión?

- O seu irmán co DVD

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso ✓	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------	-----------------------

8. Que é o primeiro que lle pasa pola cabeza a unha musulmá infiel?

- Unha pedra

Fíxome moita graza	É bastante divertido	Resúltame indiferente	Non é nada gracioso ✓	Resúltame ofensivo
-----------------------	-------------------------	--------------------------	--------------------------	-----------------------



**Responde ás seguintes preguntas:**

- 1) Censurarías algún dos anteriores chistes? Argumenta a túa resposta.

Non censuraría ningún dos chistes, porque dentro do que escoitamos estes días non son tan ofensivos, aínda que a min non me faga gracia algún.

- 2) Formas parte de algún grupo social concreto? Concordas con algún movemento ideolóxico?

Son unha muller feminista de esquerdas e pertencente ao colectivo LGTB.

- 3) Cres que hai algún tipo de relación entre a ideoloxía e o humor? Cres que pode afectar ao grao de comicidade co que entendemos os chistes?

Penso que si hai relación. Moitas veces este tipo de chistes non se farían pora dun grupo de confianza ou se a intención non fose ofender.

- 4) Finalmente, pon por escrito algunha broma ou chiste que che resulte gracioso.

Os memes de laranjo ou calquera meme en portugués teñen un humor absurdo e para min son os mellores.